

*Janus Pannonius Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Az európai ügyvéd

- jogi szolgáltatások az Európai Közösségben -

Készítette: Szováti Szabolcs

Konzulens: Dr. Kecskés László

Pécs, 1998.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés 5

2. Ügyvédek külföldön 9

2.1. Nemzetközi ügyvédi szervezetek 9

2.2. Közösségi ügyvédek 12

3. Az Európai Közösség ügyvédekre vonatkozó szabályozása 13

3.1. Szabályozás az elsődleges joganyagból 14

3.1.1. Az EGK Szerződés 14

A) A letelepedés szabadsága 15

B) A szolgáltatás szabadsága 16

C) Letelepedés és szolgáltatás 17

3.1.2. Az Egységes Európai Okmány 18

3.1.3. A Maastrichti Uniós Szerződés 19

3.1.4. Az Amszterdami Szerződés 20

3.2. Szabályozás a másodlagos joganyagból 21

3.2.1. A jogi szolgáltatásokról szóló irányelv 21

3.2.2. Az ügyvédek letelepedéséről szóló irányelv 22

3.2.3. A diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv 25

3.3. Az egyes tagállamok szabályozásai 26

3.3.1. Anglia és Welsz - Barrister/Solicitor 27

3.3.2. Ausztria - Rechtsanwalt 27

3.3.3. Belgium - Advocaat/Avocat 28

3.3.4. Dánia - Advokat 29

3.3.5. Finnország - Asanjaja 29

3.3.6. Franciaország - Avocat 30

3.3.7. Görögország - Dikigoros 31

3.3.8. Hollandia - Advocaat 32

3.3.9. Írország - Barrister/Solicitor 32

3.3.10. Luxemburg - Avocat-avoué 33

3.3.11. Németország - Rechtsanwalt 33

3.3.12. Olaszország - Avvocato 34

3.3.13. Portugália - Advogado 35

3.3.14. Spanyolország - Abogado 35

3.3.15. Svédország - Advokat	36
------------------------------	----

4. Ügyvédek Németországban 38

4.1. Jogászképzés - kritikai észrevételek 38

4.2. Alkalmassági vizsga külföldieknek 39

4.2.1. A szabályozás célja	39
4.2.2. A diplomák elismerése	40
4.2.3. Az alkalmassági vizsga célja	41
4.2.4. A vizsga tartalma	42
4.2.5. Az engedélyezési eljárás	43
4.2.6. A vizsga menete	43
4.2.7. Az ügyvédkedés engedélyezése	44
4.2.8. Az alkalmassági vizsga a gyakorlat szempontjából	44

4.3. Kisebb ügyvédi irodák és egyedülálló ügyvédek - empirikus vizsgálat 46

4.4. Régiók közötti együttműködési formák 51

4.4.1. Ad hoc jellegű együttműködés	53
4.4.2. Irodaközösség	53
4.4.3. Európai Érdekegyesülés (Europäische Wirtschaftlichen Interessenvereinigung)	54
4.4.4. Polgári jogi társaság (BGB-Gesellschaft)	55
4.4.5. Partnertársaságok	55
4.4.6. Ügyvédi Kft.	56

4.5. Szakügyvédek az egyes jogágakban 57

4.6. Jogsegély 58

4.6.1. Jogsegély peres ügyekhez	59
4.6.2. Jogsegély nemperes eljárásoknál	60
4.6.3. Jogi képviselő a bíróság előtt	60
4.6.4. Perköltségek	61

5. A jövő ügyvédje 61

6. A csatlakozás előtt 66

Felhasznált irodalom 70

1. Bevezetés

Magyarország az Európai Közösség tagállamaként az európai integráció részévé szeretne válni. Hazánk Európához tartozása minden kétséget kizáróan történelmileg és kulturális okokból bizonyítást nem igényel. A rendszerváltás előtti évtizedek azonban a politikai befolyás révén elmozdítottak bennünket az európai - különösen a nyugat-európai - államokkal való együttfejlődés lehetőségétől. E kis országnak nem csupán az integráció nehézségeit kell leküzdenie, hanem a korábbi idők okozta lemaradást is be kell hoznia.

E - béklyóit mostanság levető - régió államai közül azonban Magyarország az egyik legelőrehaladottabbnak számít, így csatlakozásunk már korántsem illúzió, hanem realitás, amely a közeljövőben válik esedékessé.

Erre talán már 2002-ben komoly esélyeink vannak. Ez nem jelenti azt, hogy addig az időpontig Magyarországot nem terheli semmiféle kötelezettség a folyamat irányítása tekintetében. Létezik ugyanis a Társulási Megállapodás (ún. Európai Megállapodás), mely nyilvánvalóvá teszi - különösen a 67. és 68. Cikkben -, hogy a magyar jogrendszert összhangba kell hozni a közösségi joggal.¹ Az említett törvényhelyek gyakorlatilag egybeesnek az EK jogharmonizációs programjának fő témaköreivel², és egyben a magyar jogélet kötelezettségeinek területeit határozzák meg. Ettől a pillanattól kezdve hazánk feladatai már nemcsak, mint "gentlemens agreement" tekintendők, hanem jogszabályi formába öntött, kikényszeríthető kötelezettségvállalások³.

Ez a kötelezettség azonban nem szűken értelmezendő, nem csupán a jogalkotóra, hanem a jogalkalmazóra is vonatkozik. Tudomásul véve azt, hogy komoly feladat hárul a törvényalkotóra azzal, hogy meg kell felelnie bizonyos előírásoknak, figyelmemet a jogélet azon szereplőire koncentrálok, akik ezzel a joganyaggal a gyakorlatban, az alkalmazásban találkoznak. Ez utóbbi kört az ügyvédekre szűkítve kívánom elvégezni, arra a jogász rétegre, amely az utóbbi időkben nagy változásokon ment és megy keresztül.

¹ Kecskés László: EK- jog és jogharmonizáció, 303. oldal.

² Kecskés László: uo., 304. oldal.

³ A Társulási Megállapodás az 1994. évi I. törvény formájában került a Parlament által elfogadásra.

Az említett Megállapodás érinti az ügyvédekkel kapcsolatos szabályozás területeit: a szolgáltatásról és a letelepedésről szóló fejezetekben. A szolgáltatásokról általános célként előírja, hogy a felek fokozatosan, egymás szolgáltatási szektorának fejlettségét figyelembe véve számolják fel azokat az akadályokat, amelyek korlátozzák a közösségi, illetve a magyar vállalatok, pénzügyi intézmények és állampolgárok szolgáltató tevékenységét⁴. Itt az ún. határon túl nyújtott szolgáltatásokról ("cross border services") van szó, hiszen ha valamely állampolgár vagy vállalat a másik fél területén már letelepedett, akkor a letelepedésről szóló fejezet szabályai alkalmazandók. Jelentős liberalizációs és integrációs elemeket, konkrét kötelezettségvállalásokat foglal magában a vállalatoknak vagy magánszemélyeknek a másik szerződő fél területén üzleti tevékenység folytatása céljából történő letelepedését tárgyaló fejezet. A letelepedés fogalmát maga a szerződés definiálja: az állampolgár esetében a másik fél területén önálló üzleti tevékenység folytatását vagy vállalkozás létrehozását, vállalat esetében valamely vállalati formáció (leányvállalat, fiók, képviselet) létrehozását és működtetését jelenti. A szerződés azonban a nemzeti elbánás alól - kivételként - kizár bizonyos területeket, illetőleg ügyeket. Ez a kizárás ideiglenes (XII/a. és XII/b. Melléklet) vagy végleges (XII/c. Melléklet)⁵.

A XII/c. Melléklet a következőket tartalmazza:

- mezőgazdaság, erdőgazdaság és halászat, ide nem értve a mezőgazdasági, erdőgazdasági és halászati termékek feldolgozását, továbbá a mezőgazdasággal, az erdőgazdasággal és a halászattal valamint azok termékeivel kapcsolatos szolgáltatások;*
- ingatan, föld és természeti erőforrások tulajdona, eladása, hosszú lejáratú bérlete vagy arra vonatkozó bérleti jog;*
- jogi szolgáltatások, ide nem értve az üzleti konzultációt, amely a tárgyat érintő, jogi vonatkozásokra is kiterjed;*
- szerencsejáték, fogadás, lottó és más hasonló tevékenység szervezése.*

Ezen kivételek jogpolitikai, illetve a jognak politikai befolyása révén kerültek kikötésre, tulajdonképpen a nemzeti érdekek megóvására. A számunkra lényeges 2.

⁴ Hargitai Árpádné: Magyar - EK Társulási Szerződés (Európai Megállapodás) és a csatlakozásra való felkészülés in Európa Zsebkönyv, 174-187. oldal.

⁵ Juhász Endre: Társulási szerződésünk az Európai Közösségekkel és azok tagállamaival.

pontban ugyanis a "közösségi egyenlőség" a belföldön tevékenykedő ügyvédek védelme érdekében sérül, azért, hogy a szolgáltatások szabad áramlása okán itt az ügyvédkedést gyakorolni kívánó külföldi ne veszélyeztethesse a hazaiak belföldi szolgáltatási piacon való részesedését⁶.

A csatlakozással az ügyvédi szolgáltatások kérdése majd napirendre kerül, és akkor majd át kell vennünk a közösségi jog megoldásait, de addig Magyarország saját belátása szerint alakíthatja szabályait⁷. Ebben az "átmeneti" időszakban a magyar törvényalkotás elfogadta az ügyvédekről szóló törvénytervezetet. Ez a jogszabály az 1998. évi XI. törvény formájában a külföldiek magyarországi tevékenységét is szabályozni kívánta. A törvény ugyanis a formailag kereskedelmi irodaként működő nagy külföldi jogi cégek helyzetét egyszerre legalizálja és nehezíti. A kamara vezeti a "külföldi jogi tanácsadók" névjegyzékét, s az ebbe való felvételhez eleve megkövetel egy magyar ügyvéddel vagy irodával kötött együttműködési szerződést (90. § (1)). Külföldi jogász kizárólag "jogi tanácsot" adhat, még hozzá csak saját hazai jogáról, az Európai Unió normáiról, valamint a nemzetközi jogról (92. § (1)).⁸ Ennek szabályozása nélkülözhetetlen volt, mivel a Társulási Megállapodás említett mellékletét pont ezzel a módszerrel lehetett megkerülni. Kereskedelmi tevékenységet folytató cég "köntösébe bújva" egyes külföldi - vagy külföldi érdekeltségű - cégek ugyanis jogi tanácsadással foglalkoztak. Ez a tevékenység - például az adózási szabályok kijátszása okán - a közérdekbe ütközve, káros hatással vannak a belföldi viszonyokra. Az említett törvényhelyek olvasásakor szembeötlő az erőteljes német hatás. Ugyanakkor nem mindenki üdvözli a szabályozás által nyújtott megoldást⁹.

Véleményem szerint a tagság elnyerésével az ügyvédségre egy olyan lehetőség "szakad", amelyre való felkészülés fontos teendő. Egy teljesen új joganyaggal párosuló új szemléletet kell magukévá tenniük, amelyet egyes jelenlegi tagállamok már több évtizede gyakorolnak. Ebbe a közösségbe fog belecsöppenni a magyar ügyvéd, aki bár

⁶ A Lengyelország és az EK között kötött Európai Megállapodásban is rögzítésre került egy ún. "örökös kivételi lista", melyben szerepelnek többek között "azok a jogi szolgáltatások, melyek nem a nemzetközi jogra és az üzleti ügyekben történő jogi tanácsadásra vonatkoznak" - az Igazságügyi Minisztérium által készített összeállítás "Egyes országok külföldi ügyvédekre vonatkozó szabályai" címmel.

⁷ Kecskés/Maczonkai: Alkotmányossági és eljárási jogi problémák jogharmonizációs kötelességeink bővülése kapcsán - Az EK-jog és az ügyvédi szolgáltatások szabadsága in Európai tükrök, 21. oldal.

⁸ Fahidi Gergely: Önszabályozó prókátorok in HVG 1997. július 19., 91-92. oldal - a cikk megírásakor a tárgyalt jogszabály még csak törvénytervezet volt.

⁹ Kecskés/Maczonkai: uo., 20. oldal.

ismeri - ha máshonnan nem egyetemi tanulmányaiból - a nemzetközi magánjog külföldi elemekkel átszőtt tényállásait, - néhány kivétellel - leginkább a határainkon belül gyakorolta eddigi jogi tevékenységét. Ez néhány év múlva máshogy lesz. Az ügyvédkedés nemzetköziesedése - legalábbis az Európai Közösség határain belül - hétköznapi jelenséggé válik.

Ez utóbbi megállapítás több követelményt is támaszt: nyelvtudás¹⁰, intézményi feltételek, az európai jog, mint joganyag és mint szellemiség ismerete. Amikor tehát felkészülésről esik szó, leginkább ezekre a tényezőkre kell gondolnunk. Magyarországon az utóbbi időkben a (idegen)nyelvtudás egyre erősödik, és az európai jog, mint stúdium is kezd gyökeret verni az egyetemi oktatás talaján. A posztgraduális igények és továbbképzés szükségleteit pedig Európai Tanulmányi Központok létesítésével, speciális oktatási programok kidolgozásával, dokumentációs- és informatikai korszerűsítéssel kell és lehet megoldanunk¹¹.

Mindezek jegyében kívánom bemutatni az ügyvédségre háruló feladatok és lehetőségek sorát, ahol - már most hangsúlyozni kell - jelenleg még nagy különbség van a tagállamok és a magyar helyzet között. A feladat nagysága pont ennek a különbségnek a kiküszöbölésében áll.

¹⁰ Magyarország számára az angol nyelv, mint az EK egyik hivatalos nyelve válik leginkább alkalmazandó nyelvvé. Emellett kell megemlíteni, hogy az ország nyugati részén - így például Sopronban - a német nyelvet beszélő személyforgalom révén a német nyelv válhat fontosabbá, annak ellenére, hogy ez utóbbi nem hivatalos nyelve az EK-nak.

¹¹ Vastagh Pál: Igazságszolgáltatási reform - jogvédelmi rendszerünkben, Magyar Jog 1997/12, 711. oldal.

2. Ügyvédek külföldön

Az ügyvédi tevékenység, minthogy az adott joghoz kötött, eddig kizárta - vagy legalábbis csak szűk körre szűkítette - a külföldi tevékenység lehetőségét. Ezt a szűk kört tulajdonképpen a nemzetközi jog és a nemzetközi magánjog hatálya alá tartozó terület képviseli. Ez a szemlélet - tekintettel a jövőre - nem tartható: az államok közötti együttműködés illetve az egyes ügyek nemzetközi volta a jogéletre is rányomta a bélyegét. Így az ügyvédi hivatás gyakorlása többé már nem kizárólag belföldi tevékenység.

A "külföldi" kifejezés azonban részletesebb értelmezést kíván. Tágabb értelemben - és általában - az államhatáron túl fekvő összes államot értjük alatta. A dolgozat szempontjából ez az értelelem túl tág, csak a szűkebb értelemben vett - ún. közösségi - külföld az irányadó. Az általam tárgyalni kívánt folyamat ugyanis az európai integráció részeként természetesen csak az Európai Közösség felségterületén érvényesül. A schengeni határokon túl - így egyelőre nálunk is - azonban marad minden a régiben: nemzetközi jogon és nemzetközi magánjogon kívül államhatárokat átszelő ügyvédkedésről nemigen beszélhetünk.

Az új helyzetre azonban fel kell készülni, ami nem más, mint a felvételünkhöz szükséges feltételek megteremtése illetve tagságunk elnyerése után azoknak a szintentartása.

2.1. Nemzetközi ügyvédi szervezetek

Az ügyvédkedés nemzetköziesedése kapcsán mindenképpen szükséges felidézni azt a jelenséget, amely már a Közösségek 50-es évekbeli kialakulását is megelőzte, hírvül adva azt, hogy az ügyvédek nemzetközi szerveződései nemcsak reálisak, de szükségesek is. Számunkra ez azért bír nagy jelentőséggel, mert bizonyítja, hogy az ügyvédkedés - bár az adott joghoz kötött - korántsem "magának való", az adott államhatárokon belül művelendő foglalatosság: államok közötti együttműködésre ezen a területen is szükség van. Hangsúlyozandó, hogy az alábbi szervezetek a Magyarországot érintő közösségi integrációtól függetlenül jöttek létre.

Nemzetközi szervezetekben való részvétel sok állam ügyvédjeinek érdeklődését keltette fel. Ezek közül is említésre méltó a három legnagyobb szerveződés: International Bar Association (IBA), Union Internationale des Avocats (UIA), és az Association Internationale des Juenes Avocats (AIJA)¹².

Ezek közül is a "legöregebb" szervezet az UIA, melyet 1927-ben alapítottak Franciaország, Belgium és Luxemburg ügyvédjei. A tagok száma gyorsan növekedett, mára hozzávetőlegesen 3000 taggal büszkélkedhet. Ebben az együttműködésben 56 ország ügyvédi kamarái és egyesületei vesznek részt¹³. Ebben a szervezetben a résztvevők közül gyakorlatilag bárki részt vehet a munkacsoportok tevékenységeiben, aki ez irányban érdeklődést tanúsít. Az együttműködés ilyen értelemben vett nyitottsága alapján mondják sokan, hogy az ottani munka "családias" keretek között folyik, ami a kapcsolatfelvétel és közös eredmények elérése terén nagy könnyebbséget jelent¹⁴.

Az IBA taglétszámát tekintve nem olyan jelentős, mint az UIA, de állandó munkacsoportjaival - ingatlan, felelősség, fogyasztóvédelem, családjog, öröklési jog, stb. témákban - szintén jelentős munkát végez, összekötve ezzel a határokon túlra nyúló ügyvédi tevékenységet¹⁵.

Az AIJA - mely az ifjú ügyvédek nemzetközi szervezete - gyakorlatilag az "utánpótlás" kérdését biztosítja, azzal a céllal, hogy már a hivatásukat megkezdő ügyvédek is megízlelhessék tevékenységük nemzetközi aspektusait.

Abogado José María Gil-Robles - az Európai Parlament elnöke - üdvözölve az együttműködés létrejöttét a határokon túlra terjedő ügyvédi tevékenység területén, annak jelentőségéről beszélt 1998. március 5-én Brüsszelben. A beszéd apropója közösségi irodák megnyitása volt a Deutscher Anwaltsverein (DAV), a Délégation de Barreaux de France (DBF) és a Consejo General de la Abogacía Espanola (CGAE) együttműködésének keretében.

Véleménye szerint az ügyvédi hivatás egyike azoknak a foglalatosságoknak, amelyek a leginkább kapcsolódnak a határokon túli forgalomhoz. Ennek ismeretében az ügyvédek

¹² Helmar Lang: Internationale Organisationen in Anwaltsblatt 1990/12, 610. oldal.

¹³ A közelmúltban csatlakozott Lengyelország, Románia, Bulgária és Csehország ügyvédi kamarái, Moszkva, Kijev, Leningrád és Odessza ügyvédi kamarái, valamint a Kínai ügyvédi egyesület.

¹⁴ uo., 610-611. oldal.

¹⁵ Anna-Dorothea Polzer: International Bar Association - SGP in Anwaltsblatt 1991/10, 526. oldal.

letelepedési jogának kiterjedése nagyban hozzájárult az európai polgárok egymáshoz közeledéséhez. Ennek kapcsán hangsúlyozta az 1977-ben kiadott ügyvédek szolgáltatási szabadságát létrehozó irányelv jelentőségét, amelynek folytatásaként értelmezendő az 1997-es irányelv a letelepedési szabadság tárgyában. Ehhez kapcsolódnak az Amszterdami Szerződés keretében megnyíló lehetőségek, különösen az Európai Közösség Bíróságának megkeresése előkérdések eldöntése ügyében. Ugyancsak nagy jelentőséggel bír az ún. "Robert Schuman" akcióterv, mely az ügyvédek és bírák közösségi jogi képzését erősíti és gyorsítja.

Gil-Robles azonban a hiányosságokról is beszélt, melyek pótlása szükséges ezen a területen történő továbbfejlődéshez. Ezek a következők:

- a közösségi jog egyetemi szinten való tanítása,
- annak a hátrányt okozó elemnek a megszüntetése, mely alapján egyes tagállamokban az ügyvédek és bírák számára a közösségi jogi képzés nem előfeltétel,
- a folyamatos továbbképzés a közösségi jog terén¹⁶.

Az Európai Parlament elnöke - megemlítve a fejlődés szükségességét - kiemelte az ügyvédi tevékenység határon túli együttműködésének jelentőségét (legalábbis az Európai Közösség határain belül). Ezzel gyakorlatilag az egyéb nemzetközi szerveződések által is járt utat, mint követendő irányt mutatja.

¹⁶ Europa - José María Gil-Robles beszéde 1998. március 5-én Brüsszelben in Anwaltsblatt 1998/4, 204. oldal.

2.2. Közösségi ügyvédek

Basedow az európai belső piacon tevékenykedő jogászcsoportról a következő definíciót adta: az "eurojogász" multikulturálisan érdekelt, több nyelven beszél, a hazai jogban az európaijoghoz hasonlóan otthonosan mozog, elmélyült jogösszehasonlító tanulmányok révén a külföldi jogrendszerekről komoly ismertetéssel rendelkezik - ez pl. Németországban a francia és az anglo-amerikai jogrendszerek ismeretét jelenti -, és úgy a nemzetközi magánjogtól, mint a nemzetközi jog vagy egyes magánjogok szabályaitól sem jön zavarba¹⁷.

Az európai ügyvédnek az eddig ismert nemzeti jog mellett az Európai Közösség jogát is ismernie kell, úgy, hogy ez utóbbit - tanácsadás és pereskedés esetén - képes legyen fellelni és alkalmazni. Az Európai Bíróság egyik döntése¹⁸ óta - mely szerint az ügyvédi tanácsadás, mint exportképes szolgáltatás értendő - az ügyvédkedés határokon belül tartása már lehetetlen.

Az említett okok révén új tevékenységi formák jöttek létre: a 90-es években megindult egy folyamat, mely során az egyre növekvő számú ügyvédek mind nagyobb egységekbe tömörültek. Anglia, Hollandia, Franciaország és Belgium már korábban megkezdett bizonyos szerkezeti változtatást és ezzel az ügyvédi irodák növekedésének elősegítését. Ezek az intézkedések a növekvő elvárásoknak való megfelelés okán születtek¹⁹.

¹⁷ Andreas Kappus: Juristen für den Binnenmarkt - Der Fachanwalt für Europarecht in Anwaltsblatt 2/1991, 68. oldal.

¹⁸ Ez az ún. Reyners-ügy.

¹⁹ Thomas Schnorr: Einzelanwälte und kleine Anwaltsfirmen im internationalen Rechtsverkehr in Anwaltsblatt 3/1994, 98. oldal.

3. Az Európai Közösség ügyvédekre vonatkozó szabályozása

Hosszú ideig az EK tagállamainak ügyvédjei hazájuknak határain belülre voltak kényszerítve. Az EGK Szerződés értelmezése alapján a jogsegély elhatárolt, egymástól elkülönített piacokon volt csak gyakorolható, jogi "védőkerítések" különböző formái révén.

Ez mára megváltozott. Az európai ügyvéd mozgásba lendült, tevékenysége már mint teljes értékű szolgáltatás értendő. Társaságalapítások külföldön, egyesülések, vállalkozások bekebelezése, határokat átlépő együttműködés, exporttevékenységek növelése: mindezek az ügyvédi szolgáltatások egyre fokozódó nemzetköziesedéséhez vezetnek. Konkrétabban megfogalmazva az ügyfelek érdekeit követve az ügyvédek növekvő számban alapítanak külföldi irodákat.

Maga az ügyvédi hivatás - legalábbis a 6 alapító tagállam közösségében - sokáig "láncra verve" érezhette magát, mivel az EGK Szerződés letelepedésről és szolgáltatásról szóló fejezete a "jogalkalmazás független szerveire" nem volt alkalmazható, ugyanis a szerződés 55. cikke értelmében az ügyvédek tevékenységük bírósághoz kötöttsége okán közhatalmat gyakoroltak. Ismeretes ugyanis, hogy a letelepedés- és szolgáltatás szabadsága nem vonatkozik olyan tevékenységekre, melyek egy tagállamban ideiglenesen vagy huzamosabb ideig a közhatalom gyakorlásával vannak összefüggésben, mint ahogy az például a közjegyzők tevékenysége esetén jellemző.

Ez a hozzáállás a 70-es évek közepe felé az ún. Reyners-ügyben hozott ítélet kapcsán gyökeres fordulatot vett: a szolgáltatás és letelepedés szabadsága ettől kezdve az ügyvédekre is alkalmazható intézmények²⁰.

Mindezek jegyében kívánom bemutatni mind az elsődleges, mind a másodlagos joganyagban rögzített ügyvédekre vonatkozó jogok és köteleességek rendszerét.

²⁰ Hans-Jürgen Rabe: Dienstleistungs- und Niederlassungsfreiheit der Rechtsanwälte in der EG in Anwaltsblatt 4/1992.

3.1. Szabályozás az elsődleges joganyagból

Az elsődleges jogforrások alatt az alapító szerződéseket (az Európai Szén- és Acél Közösség, az Európai Atom Energia Közösség és az Európai Gazdasági Közösség alapító szerződéseit) értjük, illetve az integráció során a fejlődés érdekében megalkotott fontos állomásokként értelmezendő szerződéseket (az Egységes Európai Okmány, a Maastrichti Szerződés és az Amszterdami Szerződés), amelyek mintegy azokra épülve módosították az előbbieket.

Ezek jelentősége abban áll, hogy az itt rögzített - általánosnak tekinthető - rendelkezések alapján az EK egyes szervei a másodlagos joganyag megalkotásával a konkrét szabályozást teszik lehetővé. A szerződések tehát általános felhatalmazásként szolgálnak, amit a másodlagos joganyagban megtestesülő jogszabályi formák töltenek ki tartalommal.

3.1.1. Az EGK Szerződés

Az EGK Szerződés alapvető célkitűzése a közös piac megteremtése, "a tagállamok között az áruimportra és exportra szokásos vámok és mennyiségi korlátozások, valamint az összes hasonló következményekkel járó intézkedések eltörlése", illetve "a tagállamok között a személyek, szolgáltatások és a tőke szabad forgalmát gátló akadályok megszüntetése".

Az EGK Szerződésben rögzített egymásba gyűrűző alapszabadságok, az áruforgalom (9. Cikk kezdetével), a tőkeforgalom (69. Cikk kezdetével), szolgáltatási forgalom (59. Cikk kezdetével) illetve a munkaerő szabad mozgása és az önállóan tevékenykedők letelepedési szabadsága (48. Cikk, 52. Cikk kezdetével) a nemzeti tanácsadási piac megnyílásához vezet. Határon túli tevékenység ügyvédek számára a belső piacon történhet egy átmeneti jellegű szolgáltatás EU-tagállamban történő nyújtására való hivatkozással, vagy a letelepedési szabadság kihasználásával. Ez utóbbi akkor, ha egy EU-polgár

ügyvédként tartósan akar az adott tagállamban letelepedni, és ott beépülve a hasonló foglalkozásúak közé kívánja hivatását gyakorolni²¹.

A) A letelepedés szabadsága

Az EGK Szerződés II. Cím 2. Fejezete (52-58. Cikk) kifejti a letelepedés jogának tartalmát, megvonja gyakorlásának határait és meghatározza az EK szerveinek szerepét az előírások tekintetében.

A letelepedés joga magába foglal minden ellenszolgáltatás fejében végzett tevékenységet, amelyet valaki saját vagyona terhére és saját kockázatára egy másik tagállamban, egy ebben a tagállamban lévő székhelyről, mint a tevékenység súlypontjáról folytat. Ez a székhely lehet fiókvállalat, vállalat, ügynökség, orvosi rendelő vagy akár ügyvédi iroda.

Az 52. Cikk fogalmazza meg, párhuzamosan a 6. Cikk állampolgársági alapon történő diszkrimináció-tilalmával, a "nemzeti elbánás" alapkövetelményét. Ez alapján egy adott tagországban a más tagországok állampolgárai és vállalatai ugyanolyan feltételek mellett folytathatnak gazdasági tevékenységet, mint az adott állam saját állampolgárai és hazai vállalatai²². Ez azt jelenti, hogy a közösséghez tartozó ügyvédekkel szemben, akik az adott tagállam nemzeti szabályainak megfelelnek, további semmilyen korlátozás nem érvényesíthető, amelyek a belföldi ügyvédekkel szemben sem kerülnek alkalmazásra. Ezenkívül természetesen élvezhetik mindazokat az előnyöket, amelyeket a hazai ügyvédek is élveznek²³.

Az ügyvédekre vonatkozóan a letelepedés szabadságának alkalmazhatósága a sokat emlegetett Reyners-ügy óta nem vitatott. Eddig a döntésig képlékeny határ húzódott az - akár alkalomszerűen is - hivatalos hatóság gyakorlatához kapcsolódó és az attól független tevékenységek között. Így az Európai Bíróság precedens értékű döntése és a 64/221. számú irányelv segítségével az ügyvédek megítélése többé ebben a vonatkozásban letisztázottnak mondható.

²¹ Martin Henssler: Der europäische Rechtsanwalt in Anwaltsblatt 7/1996, 353-354. oldal.

²² Fekete Olga: Az ügyvédségről - határok nélkül, 1997 (szakdolgozat), 8. oldal.

²³ Frédéric Puel: Die Freizügigkeit der Rechtsanwälte in Europa in Anwaltsblatt 1/1998, 31. oldal.

Itt annak a lehetőségéről van szó, hogy a tagállamok állampolgárai stabil és folyamatos jelleggel egy a saját tagállamuktól különböző tagállam gazdasági életében, mint ügyvédek részt vehetnek. Az Európai Bíróság az ún. "Gebhard-ügyben"²⁴ hangsúlyozta, hogy a letelepedés szabadságának elsőbbsége van a szolgáltatás szabadságával szemben. Ez a szabadság azonban nem határok nélküli. A tevékenységi lehetőségek a külföldi ügyvédek számára, akik közvetlenül a letelepedési szabadság adta lehetőségekkel kívánnak élni, Európában sokszor akadályokba ütközik. Az ügyvédi tevékenység engedélyezése és gyakorlása majdnem az összes tagállamban komoly feltételekhez kötött²⁵.

A szerződés nyújtotta szabadság alapján az adott ügyvéd bármely tagállam területén letelepedhet vagy egy fiókirodát létesíthet, anélkül, hogy az "otthoni" engedélyét és irodáját feladná. Ez volt a tartalma az Európai Bíróság ún. "Klopp-ügyben"²⁶ hozott döntésének.

A szabályozás értelmezése alapján nemcsak egy fiókiroda alapítható tagállamonként. Ez ahhoz vezethet, hogy bár az adott tagállamban a belföldi rendelkezések tiltják több ilyen iroda létesítését, a külföldiek számára ez európaijogilag biztosított, ami a belföldiekkel szemben negatív megkülönböztetéshez, vagy más szóval az ún. fordított diszkriminációhoz vezethet²⁷.

A letelepedés szabadsága a fent említettek mellett a hosszas előkészületek után született letelepedésről szóló irányelv rendelkezéseivel - mely a későbbiekben részletesebb tárgyalásra kerül - közösen alkotják a Közösségben tevékenykedő ügyvédek letelepedési lehetőségeinek rendszerét.

B) A szolgáltatás szabadsága

Az EGK Szerződés 3. Fejezete (59-66.Cikk) a szolgáltatást a letelepedéshez hasonlóan szabályozza. Ennek oka, hogy a két fogalom egymást feltételezi. Az 59. Cikk a szolgáltatás szabad áramlásával kapcsolatos diszkriminatív korlátozások

²⁴ Rs C-55/95.

²⁵ Az egyes tagállamok által kínált megoldásokat ld. alább: 3.3. Az egyes tagállamok szabályozásai.

²⁶ Rs. 107/83.

²⁷ Hans-Jürgen Rabe: Dienstleistungs- und Niederlassungsfreiheit der Rechtsanwälte in der EG in Anwaltsblatt 4/1992, 148. oldal.

megszüntetését irányozza elő, és mindazokra a tevékenységi körökre vonatkozik, amelyek egy tagállam felségterületén kerülnek teljesítésre²⁸.

A Szerződés említett törvényhelyével összhangban egy az Európai Unió felségterületéről származó ügyvéd számára lehetővé teszi, hogy az az eredeti hivatási elnevezése használata mellett ideiglenesen egy másik tagállamhoz tartozó ügyfélnek szolgáltatását teljesíthesse. Az irányelvben szabályozni kívánt viszony lényegi elemei: az ügyvéd és az ügyfél különböző tagállam állampolgárai, illetve kettőjük viszonya a Közösségen belüli határon keresztül bonyolódik le.

Az egyes ügyvéd jogával a következőképpen élhet: saját hazai irodájából irányítva vagy a helyszínen, külföldön teljesíti a szolgáltatást. Ezzel kapcsolatban csak egy korlátozásra kell figyelemmel lennie: a teljesítési tagállam területén úgy kell az adott tevékenységet kifejtenie, hogy azzal megfeleljen azoknak az elvárásoknak, amelyeket a fogadó állam saját állampolgáraitól is megkövetel. Ez utóbbi megállapítás azonban a szolgáltatások szabad áramlását akadályozhatja, amelyet az Európai Bíróság az ún. "Dennemeyer-ügyben"²⁹ hozott ítéletében kifejezésre is juttatott³⁰.

Ennek megfelelően csak meghatározott esetekben korlátozható ez az egyik legfontosabb európai jogi intézmény. Az ide kívánczoló kivételek mind a letelepedés-, mind a szolgáltatás szabadságával kapcsolatosan érvényesek, és egy szűk megkötési kört képviselnek³¹.

C) Letelepedés és szolgáltatás

E két fogalom, ahogy ez a fent leírtakból kiderült egymást kiegészítő intézmények. Összefonódásuk mellett különbségek is jellemzik viszonyukat, amelyek nem fokozatinak hanem minőséginek tekinthetők³². Ezek közül is az időbeli tényező a leginkább irányadó: a letelepedés állandó a szolgáltatás pedig ideiglenes jellegű tevékenység teljesítését feltételezi. A további eltérések tulajdonképpen ezekből következnek.

A két fogalom központi voltát bizonyítja, hogy érvényesülésük biztosítása érdekében csak egy nagyon szűk körre tehető korlátozás lehetséges. A két szabadság

²⁸ Frédéric Puel: Die Freizügigkeit der Rechtsanwälte in Europa in Anwaltsblatt 1/1998, 31-32. oldal.

²⁹ Rs. C-76/90.

³⁰ Hans-Jürgen Rabe: Dienstleistungs- und Niederlassungsfreiheit der Rechtsanwälte in der EG in Anwaltsblatt 4/1992, 147. oldal.

³¹ A felsorolást ld. alább: C) Letelepedés és szolgáltatás.

³² Josephine Steiner: Az EGK-jog - Az Európai Gazdasági Közösség jogrendszere, 217. oldal.

értékesítése mellett csak a következő követelmények teljesítése fejében lehet nemzeti szintű megkötéseket alkalmazni:

- nem szabad azokat diszkriminációt okozó módon alkalmazni;*
- a felállított követelmények csak közérdekből, kényszerítő okok alapján jöhetnek szóba;*
- csak az elérni kívánt cél érdekét szolgálhatják;*
- csak annak keretei között értékesülhet, amelyek a cél eléréséhez feltétlenül szükségesek.³³*

3.1.2. Az Egységes Európai Okmány

Az Európai Tanács 1985 júniusában tartott értekezletén úgy határozott, hogy konferenciát hív össze a Dooge Bizottság ajánlásainak és a Cockfield-féle Fehér Könyvnek a bevezetésére. Ennek eredménye lett végül az Egységes Európai Okmány ("Single European Act"). Az 1987. július 1-jén hatályba lépett "Okmány", mint a Fehér Könyv megvalósításának eszköze, az EGK első átfogó módosítását jelenti.

Legfontosabb változás a közös piac helyett bevezetett belső piac fogalma, amely "egy olyan belső határok nélküli terület, ahol az áruk, személyek, szolgáltatások és a tőke szabad mozgása biztosított"³⁴. A fogalmakkal kapcsolatos egyes nézetek bemutatása helyett elmondható, hogy a "belső" jelző egyfajta határok nélküli helyzetre utal, és ennek megfelelően az integráció magasabb fokát képviseli.

Fontos kiemelni azt is, hogy az EEO az EGK Szerződést olyan szempontból is módosította, hogy abba beépítette azokat a jogalkotási mechanizmusokat, amelyek szükségesnek mutatkoztak a Cockfield-féle Fehér Könyv ajánlásainak megvalósításához. Jogilag is elismerte az Európai Tanács létezését, nagyobb teret engedett a minősített többséget igénylő jogalkotási döntéshozatalnak a Tanácson

³³ Martin Henssler: Der europäische Rechtsanwalt in Anwaltsblatt 7/1996, 355. oldal.

³⁴ A két fogalom elhatárolása nagy elméleti viták kialakulásához vezetett.

belül, és növelte a Parlamentnek a jogalkotásban betöltött szerepét, az ún. kooperációs eljárás ("Cooperation procedure") keretében³⁵.

A tárgyalta kérdéskör szempontjából lényeges változást jelent, hogy a tagállamok lehetőségei arra, hogy a nemzeti elbánás alól kivételt tegyenek, azaz bizonyos indokolt esetekben a szolgáltatások szabad áramlása ellen ható intézkedéseket hozzanak, leszűkültek. Az EKG Szerződés 56. Cikke ugyanis elismeri a tagállamoknak azt a jogát, hogy a közrend, a közbiztonság és a közegészség védelmében eltérjenek a közösségi jogtól, ekkor azonban a Tanács minősített többségi határozattal, az Európai Parlamenttel együttműködve kibocsáthat irányelveket az ilyen jellegű szabályozások illetve adminisztratív aktusok koordinálására. Az EKG Szerződés új 100/A és 100/B szakaszai - az EEO 18. és 19. Cikke - a tagállamoknak ezt a jogosítványt igyekszik korlátozni azzal, hogy felhatalmazza a Tanácsot arra, hogy többségi határozattal kimondhatja, hogy "az egyik tagország által bevezetett intézkedések ugyanúgy minősülnek, mint egy másik tagország által bevezetettek"³⁶.

Az EEO lényegesen megkönnyítette tehát a közösségen belüli egységhez, egyetértéshez vezető politikai utat, de emellett újabb nehézségeket is okozott. A dolgozat számára jelentős témaköröket - a fent említetteken kívül - közvetlenül nem érintette, a belső piac elérésének kitűzésével azonban nagyobb hangsúlyt helyezett a letelepedés- és a szolgáltatás szabadságának érvényesülésére.

3.1.3. A Maastrichti Unió Szerződés

Az 1992-ben aláírt Maastrichti Európai Unió Szerződés a korábbi közösségi együttműködésen túl, azon kívül létrehozott egy egyelőre lazább, de sokkal szélesebbkörű koordinációs mechanizmust, ezáltal új területeket nyitva meg az integráció előtt.

Az Unió három pilléren nyugszik: Gazdasági és Pénzügyi Unió, kül- és biztonságpolitikai együttműködés, belpolitikai és igazságügyi együttműködés. A harmadik pillér a belpolitikai és igazságügyi együttműködés megvalósítása valójában

³⁵ Kecskés László: EK- jog és jogharmonizáció, 78-89. oldal.

³⁶ Fekete Olga: Az ügyvédségről - határok nélkül, 1997 (szakdolgozat), 11. oldal.

az érintett állami szervekre hárul, de közvetve az igazságszolgáltatás minden résztvevőjére feladat vár. Egy szorosabb igazságügyi kooperáció feltételezi az igazságszolgáltatás gépezetének kisebb egységei közötti együttműködést. Újabb értelmet kapott Maastricht által az a folyamat is, amely az ügyvédség szabad letelepedése, szolgáltatásnyújtása, azaz "határtalan" működése irányába viszi, amely az Unió Szerződés betűje szerint ugyan nem tárgya, de eszköze lehet a szélesebbkörű integrációnak³⁷.

Az Unió Szerződés az integráció erősítésével és annak kiszélesítésével fontos lépés a gazdasági és politikai erősödés felé. Bár olyan konkrét feladatkörökkel nem foglalkozott, mint az ügyvédek lehetőségei illetve kötelezettségei, de az új célok megfogalmazásával mégis nagy jelentőséggel bír. Maastricht az EGK Szerződést - amelyet ő maga változtatott EK Szerződésre - módosítja, de arra épül, ami annyit jelent, hogy a változtatásokon kívül a többi rendelkezés érvényben marad. Így a letelepedés- és a szolgáltatás szabadságának szabályozása továbbra is alkalmazandó. Ebben az összefüggésben az Unió Szerződés inkább előnyösebb helyzetbe hozta az ügyvédkedést, mint szolgáltatás lehetőségeit.

3.1.4. Az Amszterdami Szerződés

Az 1997-ben született Amszterdami Szerződés a "gépezet" felfrissítését tűzte ki céljául. Közép-Kelet-Európa csatlakozni kívánó államai a taglétszám növelésével komoly nehézségeket okoznak a szervezet egészének, amelyre a Közösség vezetői reagálni akartak. Ennek kapcsán vitatható, hogy ez mennyire sikerült: már szerződés aláírása napján egyesek úgy vélekedtek, hogy "Európának egy új szerződésre van szüksége"³⁸. Az azonban biztos, hogy általa jelentős változások kerültek bevezetésére.

Az Európai Parlament "impotenciáját" orvosolandó a Parlament sok kérdésben együttdöntési jogot kapott. Általában is elmondható, hogy az EK ezen szerve volt a Szerződés alkotta módosítások legnagyobb nyertese. A döntéshozatal

³⁷ Fekete Olga: Az ügyvédségről - határok nélkül, 1997 (szakdolgozat), 13. oldal.

³⁸ Hilf / Pache : Der Vertrag von Amsterdam in NJW 1998/11, 712. oldal.

mechanizmusában az egyhangú többséget sok helyütt a minősített többség váltotta fel, megkönnyítve ezzel az egyes - olykor nehézkes - eljárások működőképességét. Ezentúl a környezetvédelemre fektettek nagy hangsúlyt, illetve a Schengeni Egyezményt is beleszőtték a Szerződésbe.

Ebben a szerződésmódosításban a mi témánk kevésbé volt terítéken, de más jelentős kérdések megoldása az egész szervezet fejlesztését célozta meg, amely az egyes elemek számára is előrelépésként tekintendő.

3.2. Szabályozás a másodlagos joganyagból

Ahogy azt már az elsődleges jogforrások kapcsán elmondtam a másodlagos jogforrások, mintegy az előbbi felhatalmazása révén, abból származtatva jönnek létre. Fontos ezért megemlíteni, hogy a most bemutatásra kerülő rendelkezések nem a szerződések megtagadásaként, hanem éppen hogy azok konkretizálásaként értelmezendők. Így az alább következő három irányelvet csak a letelepedésről és szolgáltatásról eddig elmondottak fényében lehet tárgyalni.

3.2.1. A jogi szolgáltatásokról szóló irányelv

Amennyiben az adott ügyvéd "csak" ideiglenes jelleggel kíván az adott tagállam területén ügyvédként működni, akkor rá nem a letelepedés, hanem a szolgáltatás szabályai vonatkoznak. A székhely illetve a kamarai illetékesség kérdését is szabályozó már az 1977. március 22-én elfogadott jogi szolgáltatásokról szóló 77/249. számú irányelv rendezi az ügyvédek ideiglenes (EU-)külföldi tevékenységét. Az irányelv az EK Szerződés 57. és 66. Cikkének felhatalmazása alapján, a Tanács a Parlamenttel és a Gazdasági és Szociális Bizottsággal konzultálva, a Bizottság javaslata révén jött létre. Az 59. Cikkben tárgyalt szolgáltatások szabad áramlását kívánja az irányelv megkönnyíteni, azzal, hogy megakadályozza a diszkrimináció okozta korlátozásokat. Az egyes tagállamoknak két év állt rendelkezésre, hogy az irányelv tartalmát átültessék a nemzeti jogalkotásba.

Az irányelv mindenfajta ügyvédi tevékenységet magába foglal, így a bíróság előtti megjelenést vagy a jogi tanácsadást is. Ennek ellenére mindazokat a rendelkezéseket be kell tartania a szolgáltatást nyújtó ügyvédnek, amit a fogadó állam saját ügyvédjétől megkövetel³⁹. Ennek kapcsán természetesen a megkövetelt feltételek nem vezethetnek a külföldiek negatív megkülönböztetéséhez. A még elfogadható feltételek elhatárolása nem könnyű a diszkriminatív követelményektől, ezt leginkább az Európai Bíróság gyakorlatából tudjuk meghatározni, pl.: "Reisebüro Broede-ügy"⁴⁰ vagy a "Gullung-ügy"⁴¹ döntései révén.

Az irányelv mindazon esetekre vonatkozik, amikor az ügyvéd jogi szolgáltatást nyújt ügyfelének. Így ha az ügyvéd utazik az ügyfél tagállamába (aktív szolgáltatás), ha az ügyvéd levelezés vagy telefon útján, tehát az ügyféllel való személyes érintkezés nélkül tevékenykedik, illetve ha az ügyfél utazik az ügyvéd tagállamába segítségért (passzív szolgáltatás).

A fogadó állam kamarája kérheti a vendégügyvédtől ("visiting lawyer"), hogy ügyvédi minőségét igazolja. A vendégügyvédről szakmai jellegű információkat annak hazai kamarájától lehet beszerezni. Ez egyfajta aktív együttműködést feltételez az egyes tagállamok között.

Mivel a jogi szolgáltatásokról szóló irányelv - bár jelentős rendelkezés az ügyvéd tevékenység szabad áramlása kapcsán - több nyitott kérdést hagyott maga után. Ezek a kérdések egy része a gyakorlatban, az Európai Bíróság döntéseiben kerültek megoldásra. Mivel azonban a Bíróság nem jogalkotó szerv egy teljesebb szabályozásra volt szükség. Ennek teljesítésére és az ügyvédek hosszas követelésére is alkották meg végül a letelepedésről szóló irányelvet 1997-ben.

3.2.2 Az ügyvédek letelepedéséről szóló irányelv

Miután 1974-ben az Európai Bíróság az ügyvédi tevékenységről kimondta, hogy nem a közhatalom gyakorlását jelenti, és a „Reyners-” és „Thieffry-ügyben”⁴² rögzítette,

³⁹ Frédéric Puel: Die Freizügigkeit der Rechtsanwälte in Europa in Anwaltsblatt 1/1998, 32. oldal.

⁴⁰ Rs. C-3/95.

⁴¹ Rs. 292/86

⁴² Rs. C-71/76.

hogy az ügyvédeknek joga van egy másik tagállamban letelepedni, az ügyvédek teljes letelepedési joga kialakulóban volt. A későbbiekben - például a "Klopp-ügyben" - már a kettős letelepedésért ment a harc⁴³. Egy átfogó szabályozás elkészítésére mégis majdnem 30 évet várni kellett.

1997 májusában az Európai Közösség Tanácsa egy ügyvédek felé irányzott letelepedési irányelvre hívta fel a közösségi ügyvédek figyelmét. Az azóta már elfogadott tervezet - a Bizottság és az Európai Parlament hozzájárulására volt szükség - három különböző lehetőséget nyújt a az Európai Unió egyik tagállamában letelepedni kívánó ügyvédek számára:

- Eddig egy külföldi ügyvéd egy másik tagállamban úgy tudott letelepedni, ha az 1988. évi diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv szerint egy különleges alkalmassági vizsgát teljesített. Ezt a megoldást a letelepedési irányelv fenntartotta.
- Az irányelv a továbbiakban azt vette tervbe, hogy egy ügyvéd a hazai elnevezése alatt egy másik tagállam területén huzamosabb időre letelepedhet, és ott nemcsak a saját jogát illetve a nemzetközi- és európaijogot, hanem a fogadó állam jogát is tevékenysége tárgyává teheti.
- Végül az irányelv lehetővé teszi, hogy a fentiek szerint letelepedett ügyvéd a fogadó államban, illetve annak jogával és az európaijoggal kapcsolatos hároméves tevékenység után a tagállamban általában használatos megnevezést használhatja, melynek következtében az ottani ügyvédekkel teljesen egyenrangúvá válik. Ennek a hároméves tevékenységnek ténylegesnek és rendszeresnek (10. Cikk (1) bekezdés) kell lennie. Amennyiben a hároméves követelményt nem teljesíti az adott ügyvéd, mivel a fogadó államban való ténykedése vitatható, akkor a fogadó államtól megkövetelt joganyag (a fogadó állam joga, illetve az ügyvédekre vonatkozó joganyag) ismeretét az adott államban elvégzett jogi tanfolyamok és szemináriumok látogatásával lehet igazolni (10. Cikk (3) bekezdés).

⁴³ Hans-Christian Salger: Handbuch der europäischen Rechts- und Wirtschaftspraxis, 786. oldal.

A letelepedési irányelv korábbi tervezetei szerint azzal kellett számolni, hogy a letelepedett ügyvéd a tagállamban letöltött hároméves tevékenység után az adott ügyvéd kényszerítve volt a helyi foglalkozási megjelölés megszerzésére vagy a letelepedési szándékának feladására. Az, hogy a kényszerintegráció illetve a letelepedés feladása közötti választás kényszerét eltörölték, nagy előrelépést tettek az ügyvédkedés, mint szolgáltatás szabad áramlása felé. Továbbá az is tervbe volt véve, hogy a letelepedett ügyvéd a fogadó államban letöltött három évi gyakorlat után megszerezte volna az adott helyen használatos elnevezést. Ezzel kapcsolatban azonban azt kell hangsúlyozni, hogy fogyasztóvédelmi okokból bizonyos minimális jogismeret biztosítása nélkülözhetetlen. Az EU-tagállamok különböző elképzelései kompromisszumaként az irányelv most azt nyújtja megoldásként, hogy az illetékesek az összes benyújtott irat ellenőrzése mellett azzal a letelepedett ügyvéddel, aki az adott helyen használt hivatási elnevezés megszerzését kívánja, az irányelv által felállított feltételek letisztázása végett beszélgetést folytathatnak le. Ennek kapcsán a kérelmet el is utasíthatják, különösen ha panaszok vagy egyéb zavaró tényezők azt a benyomást keltik, hogy az elnevezés megadásával a közrend sérelmet szenvedne (10. Cikk (4) bekezdés). Az, hogy ezen az elbeszélgetésen mit lehet kérdés tárgyává tenni, a jövőben kerül eldöntésre.

A letelepedett ügyvéd számára, aki az említett három év után megszerezte a helyi elnevezés viselésének jogát, megmarad az a jogosultság, hogy az eredeti címét is tovább használhassa. Az irányelv ugyanis lehetővé teszi, hogy az ügyvéd válasszon: más tagállamban beilleszkedett ("integrated") vagy nyilvántartásba vett ("registered") ügyvédként kíván-e működni⁴⁴.

Az irányelv 1997. december 31-én hatályosult, így az egyes tagállamoknak legkésőbb 1999. december 31-ig van idejük az irányelv rendelkezéseit a hazai jogba átültetni.

Végül elmondható az irányelv adta lehetőségek kapcsán, hogy bármely tagállamban való letelepedés az ügyvédi tevékenység, mint szolgáltatás államok közötti mozgását fokozza Európában. Az 1977-es jogi szolgáltatásról szóló irányelv mellett így az 1997-es letelepedési irányelv az ügyvédek teljesebb szabályozását teszi lehetővé, amely egyben azok számára nagyobb lehetőségek megnyílását jelenti.

⁴⁴ Hans-Jürgen Hellwig: Niederlassungsrichtlinie in Anwaltsblatt 10/1997, 556-557. oldal.

3.2.3. A diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv

Más foglalkozások szabályozásának létezése kapcsán a 80-as években egyre erősödött az igény a felsőoktatásban szerzett diplomák egységes rendezése iránt. A Fehér Könyvnek megfelelően elindult előkészületek után került elfogadásra a Tanács 89/48. számú jogi diplomák elismerésére is vonatkozó keretjellegű irányelve, amely az egyes szakmákra való lebontás nélkül szabályozza a tagállamokban szerzett diplomák elismerését.

Az elismerés szabályai annak tudomásul vételén nyugszik, hogy a képzési rendszerek a tagállamokban bár eltérőek, mégis ugyanarra a hivatás előkészítésére vonatkoznak, és így hasonló kvalitásokat követelnek meg. Egy általános értelemben vett alkalmassági bizonyítvány elismerésének feltételei: egy időben meghatározott szakmai képzés, a tagállamok által meghatározott minőségi követelményszint, a címet adományozó szakmai egyletek képzése, illetve gyakorlati tapasztalatok igazolása. Az egyes tagállamok számára nyitva marad annak lehetősége, hogy egy maximálisan hároméves felzárkózási képzést (adaptációs időszak letöltése) vagy alkalmassági vizsgát írnak elő, azon területeken, ahol a külföldi kérelmező jelentős mértékben eltérő képzést kapott hazájában, mint amit a fogadó állam megkövetel.

Az egyes diplomák összehasonlíthatósága más tanulmányok esetén egyszerűbb, mint a jogi diplomák esetén. Itt a nyelvi és kulturális különlegességek okán és az Európai Közösség nagy erőfeszítései ellenére, egy komolyabb egységesítés csak utópikus célkitűzés lehet. Maga az irányelv is csak kis mértékben számol ezekkel a különbségekkel, amikor a 41b Cikkben foglaltak szerint nem a kérelmező, hanem a fogadó állam dönti el az elismerési megoldás formáját. Az egyes tagállamok által választott megoldások az irányelvben meghatározott keretek között választhatnak: a tagállamok nagy része az alkalmassági vizsga mellett tört lándzsát.

Az alkalmassági vizsgák száma az előző évhez képest 128-ról 158-ra nőtt, ami 23%-os emelkedést jelent. A 158 vizsgázó közül 121 tette le sikeresen a vizsgát, 37-nek nem sikerült. Azok közül, akik megfeleltek 2, azok közül pedig, akiknek nem sikerült 4

ismétlő volt. A sikerességi arány - a megismételt vizsgák számával együtt - átlagosan 76,5% körül , elég magasan helyezkedik el⁴⁵.

A diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv átvétele kapcsán a következő követelményeknek kell érvényesülni:

- az alkalmassági vizsga esetén figyelembe kell venni azt, hogy a jelölt már rendelkezik az ügyvédség gyakorlásához szükséges kvalitásokkal;*
- egy az alkalmassági vizsgát előkészítő tanulmány vagy akár egy lerövidített egyetemi tanulmány előírása európaijogilag tilos;*
- a vizsgaeljárás során bizonyos részletek teljesítése alól mentesség adható, amennyiben a jelölt bizonyítja, hogy ő a fogadó állam által megkövetelt ismeretek birtokában van;*
- a felkészítő tanfolyam nem kombinálható záróvizsgával, illetve a már kvalifikáltak a tanfolyam alól felmentést kapnak.*

3.3. Az egyes tagállamok szabályozásai⁴⁶

Az európai integráció legfontosabb mozgatórugója a négy alapszabadság megteremtése, melyek a már tárgyalt elsődleges és másodlagos joganyagban kerültek rögzítésre. Mivel azonban egy egységes szabályozás létrehozása helytelen, de nem is szükséges, az egyes tagállamok az EK-jog keretein belül eltérő megoldásokat alkalmaznak. E megoldások három szintre érvényesek: hazai ügyvédek a saját államterületen belül, tagállambeli ügyvéd külföldön, de még az Európai Unió területén, illetve tagállambeli ügyvéd az Unió határain túl és fordítva. Ezek közül számunkra a második kategória érdemes mélyebb vizsgálatra: a tagállamok milyen mértékben és módon teszik lehetővé más tagállamból származó ügyvédek tevékenységét.

⁴⁵ Andreas Klein: Eignungsprüfung nach der EG-Hochschuldiplomrichtlinie in Anwaltsblatt 10/1997, 557. oldal.

⁴⁶ A tagállamok által megvalósított szabályozások bemutatása a következő források alapján készült: Martin Henssler: Der europäische Rechtsanwalt in Anwaltsblatt 7/1996, illetve Sheridan and Cameron: EC legal systems .

3.3.1. Anglia és Welsz - Barrister/Solicitor

Anglia és Welsz területén a "Solicitor" és "Barrister" típusokra tagolódó ügyvédség képzése és engedélyezése alapvetően tér el a német - és ahhoz hasonló - megoldásoktól. Mindaddig nem volt szükséges jogi főiskolai végzettség az ügyvédi hivatás gyakorlásához, mégis a gyakorlat általában ezek meglétét mutatja. A hangsúly itt nem egy tudományos, hanem inkább egy gyakorlatias képzésen van, mely utóbbit a "Law Society" szervezésében működő "Legal Practice Courses" teljesítésével lehet igazolni, melyet egy tapasztalt "Solicitor" mellett, mint gyakornok végezhet a jelölt. Más EU-tagállamból származó ügyvédek tevékenységének engedélyezése az irányelv nemzeti jogba való átültetése révén már szabályozásra került. A solicitori cím elnyerése egy többlépcsős eljárás révén történhet. Az első lépcsőben a külföldi diplomát alkalmassági bizonyítvány "Certificate Of Eligibility" kiállításával az ügyvédi egylet ismeri el. Ezt követi egy alkalmassági vizsga, az ún. "Qualified Lawyers Transfer Test". Évente kétszer a londoni "College Of Law" bonyolítja le a vizsgákat, melyek egy írásos és egy szóbeli részből állnak. A "Law Society" könnyítéseket tehet a kérelmezőknek, amennyiben azok az eddigi tevékenységével akadémiai vagy egyéb az angol jog egyéb módon szerzett ismeretekre tudnak hivatkozni. A sikeres vizsga lehetővé teszi a Solicitoroként való letelepedést. A Barrister címet az ún. "Aptitude Test" letételével lehet megszerezni. A "Bar" évente legalább kétszer bonyolít le vizsgaeljárást, általában tavasszal és ősszel. A vizsga három írásbeli feladatból áll, amit egy szóbeli követ. A "Honorable Society Of The Inns Of Court" évente nyilvánosságra hozza a vizsga menetére vonatkozó rendelkezéseket.

3.3.2. Ausztria - Rechtsanwalt

Az osztrák engedélyezési megoldás Európában egyedülálló módon, az ügyvédektől óriási kitartást és türelmet követel. A joghallgatónak egy legalább négyéves tanulmányt kell elvégeznie, amely során két integrált diplomavizsgát kell letennie. Az említett stúdium nagy hangsúlyt helyez a rokon tudományok ismeretére. Ennek lezárását követően a "Magister" cím megszerzésével egy egyéves doktorátust jelentő

tanulmányt lehet folytatni, amely azonban már 1985 óta nem követelmény az ügyvédkedés engedélyezéséhez. Az osztrák ügyvédi rendtartás ("RAO") 2. §-a szerint ezt egy ötéves bíróságon és ügyvéd mellett letöltendő gyakorlati időszak követi, amely tanulmányokat is magába foglal, és az ügyvédi kamara szervezésében kerül megrendezésre. Ebben az időszakban már teljesíteni lehet a rendtartás 4. §-ban rögzített ügyvédi vizsga egy részét. Ez utóbbi teljesítése után kérelmezhető az ügyvédként való engedélyezés.

A diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv átültetése kapcsán ez a hosszadalmas folyamat külföldi diplomával rendelkezők esetén kiegészül egy alkalmassági vizsgával, amely az ügyvédi rendtartás 5. §-a alapján lehetővé teszi azok teljes beépülését az osztrák ügyvédek közé. A Vlassopoulou-döntésben megköveteltek szerint kérelemre vizsgakérdések alól mentesség adható, ha a kérelmező bizonyítja, hogy az eddigi képzése alapján megfelelő anyagi- és eljárásjogi ismeretekkel rendelkezik. A vizsgát lebonyolító illetékes szervezet az ítélőtáblákon felállított ügyvédi vizsgabizottságok, amelyek a belföldi jelöltek levizsgáztatásáért is felelősek. A kérelmet a bizottság elnökéhez kell intézni. Az alkalmassági vizsga egy írásos és egy szóbeli részből, illetve kötelező és választható témakörökből áll. A két kötelező téma egyike a polgári jog, a másik pedig büntető- vagy közigazgatási jog. A szóbeli vizsga újra ketté oszlik: egy kötelező és egy szabadon választható területre. A sikeres teljesítés után a jelölt az ügyvédek listájára bejegyzésre kerül.

3.3.3. Belgium - Advocaat/Avocat

A belga "Avocat" az ügyvédi kamarák egyikének listájára való felkerülése előtt egy kétlépcsős képzésen vesz részt. Az ötéves egyetemi képzés ("Lienziat") sikeres befejezéséhez egy három éves felkészülési szolgálat ("Stagiaire") kapcsolódik. Azok az ügyvédek, akik EU-állampolgárság birtokában vannak, a "Code Judiciaire" 429. Cikkelye alapján ügyvédként való engedélyezésük a helyi ügyvédi kamarák egyikén történhet. A diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv átvételekor Belgium azt a megoldást választotta, hogy a kérvényezőknek alkalmassági vizsgán kell megfelelniük. Ahhoz, hogy az alkalmassági vizsgán az adott ügyvéd részt vehessen, a belga

Igazságügyi Minisztériumnak okiratokkal kell igazolnia, hogy az EK-irányelvben előírt, és a 429. Cikkben konkretizált követelményeknek megfelel. Ha a kérelmező egy legalább három éves főiskolai diploma megszerzését bizonyítja, és általában az ügyvédi hivatás gyakorlására otthonában jogosulttá vált, az Igazságügyi Minisztérium négy hónapon belül engedélyezi a vizsgára bocsátást. Az alkalmassági vizsga végrehajtásáról az "Ordre National Des Avocats" nevű szervezet gondoskodik, amely a belga ügyvédek egyesülete. Az alkalmassági vizsga évente legalább egyszer kerül lebonyolításra, és a kérelmező hivatásával kapcsolatos szakismeretét ellenőrzi. Maga a vizsga egy írásbeli és egy szóbeli részből áll. A vizsga sikerességét egy professzorokból, bírákból és ügyvédekből álló bizottság dönti el. Négy hónapon belül az Ordre National Des Avocats" elnöke hozza nyilvánosságra a végeredményeket.

3.3.4. Dánia - Advokat

A dán jogász "Advokat" néven végezhet ügyvédi tevékenységet, miután az ország két jogi karának egyikén az ötéves jogtudományi tanulmányt és egy hároméves gyakorlati képzési időt tud maga mögött. Dániában ez idáig a diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv nemzeti szinten nem került átvételre. Ennek ellenére tervbe van véve, hogy a külföldi ügyvédek integrációja ne alkalmassági vizsga, hanem egy hároméves felzárkózási tanfolyam teljesítésével legyen elérhető. Az eltérő megoldás oka, hogy a jelöltek várható száma kevésre tehető, éppen ezért egy teljes vizsgarendszer felépítése nem látszik szükségesnek.

3.3.5. Finnország - Asanjaja

Finnországban az ügyvédkedéshez vezető utat a bírói posztra való alkalmasságtól teszik függővé. Ez egyébként nem a gyakornokságra hasonlító gyakorlati tevékenységhez, hanem egy általában ötéves tanulmány eredményes lezárásához kötött. Mivel a finn ügyvédek engedélyezése az ügyvédi egyesület hatáskörébe tartozik, ezért ennek a rendelkezése alapján lehet a gyakorlati tudás igazolását megkövetelni. Ennek az autonómiának a kifejezésésképpen megalkotott rendelet 5. § (4) bekezdése a

jogalkalmazásban letöltött négy év mellett egy írásbeli vizsga keretében az ügyvédség jogának és jogállásának ismeretét követeli meg. Az EU-csatlakozás előtt külföldiek számára Finnországban a finn állampolgárság hiányában az ügyvédkedés lehetősége el volt zárva. A gyakorlatban azonban a hiányzó engedélyezési lehetőség nem párosult komoly korlátozásokkal. A finn jogrendszer nem ismer jogsegély-monopóliumot, így az ügyvédi tevékenységre - még a bíróság előtt is - lehetőség volt. A diplomák elismeréséről szóló irányelv kiszélesíti a már meglévő letelepedési lehetőségeket. Az ügyvédekről szóló törvény 3 § (3) bekezdése alapján lehetséges külföldiek alkalmassági igazolásának elismerése. A kérelmezőnek egy alkalmassági vizsgán kell átmennie, amelyet a finn ügyvédi egyesület bonyolít le. Ebben a finn törvényalkotásról és a finn ügyvédi tevékenység tekintetében kell szakismeretekről tanúbizonyságot tenni. Az irányelv átültetése kapcsán heves vitákat váltott ki az a kérdés, hogy a jelölt svéd vagy finn nyelv ismeretét is igazolja-e. Az ország perifériális elhelyezkedése, a hiányzó jogsegély-monopólium, és a különösen nehéz államnyelv okán abból indulnak ki Finnországban, hogy az alkalmassági vizsga nem külföldi állampolgárokat érint, hanem sokkal inkább olyan finn állampolgárokat, akik svéd alkalmassági igazolással rendelkeznek.

3.3.6. Franciaország - Avocat

Franciaország a legtöbb tagállamhoz hasonlóan egy kétlépcsős képzési rendszert képvisel, ami az ügyvédkedéshez vezető utat jelenti. Az egyetemi tanulmány az ún. "maitrise" megszerzésével zárul, amit egy hároméves gyakorlati képzés követ. Az először egyéves elméleti előkészítő idő, mint "Pre'stagiaire", majd az ezután következő egy ügyvédi kamarában letöltendő kétéves szakasz, mint "Avocat stagiaire" az ún. "Aptitude a'la Profession d'Avocat" (CAPA) és az ún. "Fin de Stage" (CFS) bizonyítványok megszerzését teszi lehetővé. Franciaország nagylelkűen engedélyezte külföldi ügyvédek tevékenységét, még ha azok nem EU-tagállamból származtak is. Különösen Párizs környékén ez a belföldi ügyvédek kiszorításához vezetett, a kecsesítő tanácsadási piac okán. A később jelentkező csökkenő tendencia nem az EU-térségből származó ügyvédek rovására alakult ki, hiszen a mára már érvényes

kölcsönös letelepedési feltételek, a diplomák egyenértékűsége és a tudást ellenőrző vizsga letétele európaijogilag szavatolt. A diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv nemzeti szintű átvétele szerint az elismerési eljárás, mint mentesítési aktus értendő, mivel a külföldi diploma elismerésével a "maitrise", a CAPA és a CFS megszerzése alól a jelölt mentesül. A felmentést a "Conseil National des Barreaux" kérelemre állítja ki. Amennyiben ez a felmentés szóba kerül, annak eldöntésére van szükség, hogy - Franciaország és a származó állam képzésében fellelhető jelentős eltérések okán - szükség van-e alkalmassági vizsgára ("Examen d' Aptitude"). A vizsga tartalmát a CNB rögzíti, annak alapján, hogy milyen jellegűek a képzési különbségek. Ennek során legfeljebb négy szakterület ellenőrizhető a vizsga során. Írásbeli vizsgára csak akkor kerülhet sor, ha a CNB több, mint 3 kérdés feltételét rendelte el. A szóbeli vizsga két részre oszlik: egy 10-15 perces szabad előadás, melyet felkészülési lehetőség előz meg, illetve végül egy kérdés-felelet rész. Amennyiben a jelölt a szükséges pontszámot eléri, a CRFPA-tól megszerzi a megfelelő bizonyítványt, amellyel az ügyvédi kamarától kérvényezheti az engedélyezést.

3.3.7. Görögország - Dikigoros

A görög jogászképzési rendszer egy négyéves, főiskolai diplomával befejeződő tanulmányból és egy 18 hónapos, ügyvéd mellett letöltendő gyakorlati időszakból áll. A képzés lezárását egy az ítélőtáblák egyikén teljesítendő szakmai vizsga jelenti. Amennyiben egy külföldi ügyvéd ezeknek a feltételeknek nem felel meg, úgy a letelepedés számára az 1993. február 18-i 52/1993 rendelet révén - mely a diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelvnek való megfelelés céljából született - alkalmassági vizsga letételével lehetséges. A vizsgát, mely egy írásbeli és egy szóbeli részből áll, évente kétszer a Legfelsőbb Bíróság ("Aeropag") Bizottsága által kerülnek megrendezésre. A vizsgát a jelölt határozatlan számban megismételheti. Pozitív vizsgaeredmény esetén a jelölt gyakorlati tapasztalataitól függően a letelepedés a helyi bíróság, az ítélőtábla vagy a Legfelsőbb Bíróság szintjén lehetséges.

3.3.8. Hollandia - Advocaat

Hollandiában az ügyvédek engedélyezése a holland egyetemeken egyikén "meester in de rechten" vagy "doctor in de rechtsgeleerdheid" cím megszerzéséhez kötött. Ezekkel a bizonyítványokkal a bíróságon kérvényezhető az "advocaat" cím bejegyzése. A fiatal ügyvéd először azonban egy hároméves gyakorlati képzésen ("Stage") kell, hogy részt vegyen, amelyet egy tapasztalt ügyvéd mellett kell letöltenie, aki őt a továbbiakban támogatja. Ez a gyakorlat vizsgával zárul. A külföldi diplomás számára 1994 óta törvényi szabályozás áll rendelkezésére, amely a diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelvet nem az egyes hivatásokra lebontva vette át. E jogszabály 6. § (2) bekezdése alapján az egyes foglalkozások illetékes szerveit lehet megkérni az adott foglalkozásra vonatkozó eljárással. Ennek megfelelően az ügyvédek számára ez a szervezet az ún. "Nederlandse Orde Van Advocaten". Több tagállamhoz hasonlóan itt is egy alkalmassági vizsgát kell letenni, amelynek tartalmát a holland Igazságügyi Minisztérium által létrehozott rendelet állapítja meg. Feltűnő a holland szabályozásban, hogy a sokak által "Module" elnevezéssel ellátott jogterületekből (anyagi jog büntető- és polgári jogban) csak akkor lehet alkalmassági vizsgát tenni, ha a jelölt egy holland egyetemen gyakorlatokon vett részt. Az alkalmassági vizsga nehézségi foka az eddigi tapasztalatok szerint legjobb esetben is csak - a szabályozás célja és eszköze szempontjából - az EK-irányelv által megkövetelt felső határ alatt mozog. Az egyetemi vizsgák közelítése kapcsán azonban a hatóságok által az európai jogilag engedélyezett határ átléphetővé válik.

3.3.9. Írország - Barrister/Solicitor

Az ír ügyvédek képzése, mint ahogy azok két típusának elnevezése, a történelmi gyökerek kapcsán alapvetően megfelel az Anglia és Welsz által képviselt megoldásoknak. Az ügyvédek letelepedését szabályozó normák egy 1991-ből származó jogszabályon alapulnak. E norma az egyesületeket bízta meg a Solicitor és a Barrister hivatásokkal kapcsolatos eljárásokkal. A Barristerek illetékes szerve az ún. "Council Of The Honourable Society Of King's Inns" és a Solicitoroké az ún. "Incorporated Law

Society". Mindkettő az alkalmassági vizsgát ún. " Aptitude Test" formájában bonyolítja le, amely egy írásbeli és szóbeli vizsgarészből áll. Az Egyesült Királyságból származó jelöltek a jogrendszerük rokonsága kapcsán alapvetően mentességet élveznek, míg más jelöltek eseti jellegű felmentése akkor lehetséges, ha a megfelelő ismeretek bizonyításra kerülnek.

3.3.10. Luxemburg - Avocat-avoué

Az ügyvédképzés Luxemburgban azzal az érdekességgel szolgál, hogy az ügyvédkedéshez alapvetően egy főiskolai diploma szükségeltetik, azonban az ország maga nem rendelkezik egyetemmel.

A Luxemburgiak által megszerzett külföldi diplomákat az Oktatási Minisztérium akkor ismeri el, ha az állam jogrendszere - ahonnan a diploma származik - a luxemburgi rendszerhez hasonló. Mivel ez a jellemző a francia és belga diplomákra áll, ezért a Luxemburgiak e két államban végzik tanulmányaikat. Ezt követi egy hároméves gyakorlati idő ("Stage Préparatoire") teljesítése. Egy záróvizsga letételével kerülhet az ügyvéd a kamarai listára.

Külföldi diplomásoknak már a diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv elfogadása előtt is lehetősége volt Luxemburgban ügyvédként tevékenykedni. Amennyiben francia vagy belga illetékességű diplomát tudtak felmutatni, mivel a luxemburgi állampolgárság feltétele alól törvényi alapon kivételt tettek, az ügyvédkedésnek nem volt akadálya. Természetesen ez a járható út is megkövetelte a hároméves gyakorlati idő letöltését. A diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv átvételét biztosító törvény ("Loi du 10 Aout 1991") 1. § (1) bekezdése alapján történik a külföldiek integrációja. Ennek során egy sikeres alkalmassági vizsga után a jelölt bejegyzésre kerül az ügyvédek listájára. Ez utóbbit az Igazságügyi Minisztérium által kijelölt ötfős bizottság bonyolítja le, és egy írásbeli és szóbeli részből áll.

3.3.11. Németország - Rechtsanwalt

A német és a magyar jogrendszer között több párhuzam is vonható, ezért az előbbi részletesebb bemutatásával könnyebben össze tudjuk hasonlítani a közösségi tagság és az azon kívül állás közti különbségeket. Így a német szabályozást külön fejezetben, mélyrehatóbban kívánom bemutatni, ezért itt csak utalnék a 4. pont alatt leírtakra.

3.3.12. Olaszország - Avvocato

Olaszország Angliához és Welszhez hasonlóan az ügyvédség két típusra osztását ismeri ("Procuratori" és "Avvocati"), azonban nem érvényesül azok angolszász modellre jellemző szigorú elválasztása. Itt a többéves egyetemi képzés, mely az ún. "laurea in giurisprudenza" megszerzésével zárul, egy az ügyvédi kamarák egyikén letöltendő gyakorlati szakaszba ("practicante procuratore") torkollik. Legalább két, de legfeljebb hétéves gyakorlati idő letöltése után a jelölt az olasz ítélőtáblák egyikén állami gyakornoki ("esame procuratore") vizsgát tehet. Sikeres vizsga esetén a ügyvéd az ítélőtáblákon vezetett listára ("procuratore legale") kérvényezheti felvételét. Az EU-társégből származó külföldi ügyvédek számára az "avvocato" és "procuratore" címmel való letelepedés jelenleg meglehetősen nehéz. A letelepedési lehetőségek az 1992. január 27-i 115. számú rendelet révén biztosítottak. Ennek 11. Cikkelye (1) bekezdés a) pontja alapján az elismerési eljárásra a Rómában székelő Igazságügyi Minisztérium illetékes. A benyújtott okirat alapján a Minisztérium dönt a 12. Cikkely (5) bekezdésben foglaltak szerint a diploma elismeréséről, melyet a "Gazzetta Ufficiale" hivatalos folyóiratban hoznak nyilvánosságra. Ez a megoldási mód a megkövetelt feltételek szabályozásának hiányossága okán sok jelölt számára nem kielégítő. További nehézséget okoz, hogy az olasz hivatásképnak megfelelően külföldi ügyvédek csak akkor nyerhetik el az "avvocato" címet, ha legalább hat letöltött gyakorlati évet tudnak felmutatni. Ennek megfelelően inkább a "procuratore" elnevezés megszerzése lehetséges. Az elismerési eljárást egy alkalmassági vizsga ("prova attitudinale") követ, melyet a "consiglio nazionale forense" előtt kell letenni. A vizsga lefolyása és tartalma attól függ, hogy milyenek a jelölt alkalmasságát bizonyító ismeretek. Ha ezek alapján az olasz jogrendszer ismerete nem áll fenn, akkor azok a jogterületek képezik a vizsga tárgyát, amelyeket a "procuratore"-vizsgán is kérdeznek. Ha a jelölt az írásbeli

vizsgán elér egy minimális pontszámot, akkor a szóbeli vizsgarész következik. Közvetlenül a sikeres vizsga után a jelölt megkapja azt a bizonyítványt, amely az ügyvédek listájára való bejegyzéshez szükséges.

3.3.13. Portugália - Advogado

Portugáliában csak az engedhető ügyvédnek, aki jogtudományi tanulmányát az ún. "Licenciatura em Direito" megszerzésével fejezte be. Ezután egy 18 hónapos előkészületi szolgáltatást kell teljesíteni, amelyet a nemzeti ügyvédi kamara az ún. "Ordem dos Advogados" bonyolít le. Az említett felkészülési idő egy 15 hónapos gyakorlati szakaszból áll, amit egy három hónapos elméleti képzés követ. Ezen időszak egy otthoni dolgozat ("dissertacao") megírásával zárul. A diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelvet Portugáliában az 1991. augusztus 10-i 289/91 sz. rendelettel került átvételre. Több tagállam megoldásával szemben Portugáliában egy "közeli" tanfolyam teljesítését kívánják meg a külföldi ügyvédtől, amit a portugál ügyvédi kamara bonyolít le. Ez utóbbi három évig tart és az irányelvnek megfelelően záróvizsga letételével végződik. Rövid időn belül azonban a felvázolt megoldást az alkalmassági vizsga kötelezővé tétele fogja felváltani.

3.3.14. Spanyolország - Abogado

Spanyolországban alapvetően csak a 4 vagy 5 éves jogtudományi tanulmány ("Carrera en derecho") teljesítését követeli meg az ügyvédi tevékenység engedélyezéséhez. A végzéskor megszerzett bizonyítvány minden további nélkül igazolja a hivatáshoz szükséges gyakorlati ismeretek létét. A külföldi diplomával rendelkezők letelepedési feltételei sokáig meglehetősen vitatott szabályok alá estek és sokszor kerültek módosításra. A diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv elfogadása előtt a külföldi diplomákat csak egy egyetemi vizsga ("prueba de conjunto") formájában megjelenő tudományos eljárás lezárása után ismerték el. 1989-ben ezt a vizsgát eltörölték és ettől kezdve a külföldi diplomákat egyenértékűnek

fogadták el. Ezzel egyidejűleg azonban a "Consejo General de la Abogacia" előtt kell vizsgát letenni. Ez az eljárás a jövőben az EK-irányelv értelmében egy alkalmassági vizsgával ("prueba de aptitud") egészül ki. A diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv Spanyolországban az 1665/1991 sz. királyi rendelet révén került a nemzeti jogalkotásba átültetésre. A rendelet gyakorlatilag az irányelv tartalmának teljes átvétele, az egyes hivatásokra való lebontás szabályozása nélkül. Egy széleskörű konkretizálás azonban tervbe van véve.

Az ügyvédséget, mint hivatást szabályozó rendelet előkészítése 1991 óta folyik, mégsem készült még el. Jelenleg azonban csak néhány marginális kérdés eldöntésétől függ az elfogadása, így rövidesen számolni lehet a hiányzó rendelkezés elkészülésével. Az 1665/1991 sz. rendelet alapján a letelepedés csak akkor lehetséges, ha a külföldi végzettség a származó állam területén is lehetővé teszi a hivatás gyakorlását.

3.3.15. Svédország - Advokat

A svéd törvényalkotó az ügyvédkedés engedélyezését a polgári eljárás keretében szabályozta. A német és finn szabályozáshoz hasonlóan az engedélyezés egy sor személyi jellegű követelmény mellett a bírói hivatásra való alkalmassághoz köti, amely utóbbit az ország 6 jogi karának egyikén ötéves jogtudományi tanulmány letöltésével lehet megszerezni. További feltétel az egylet rendeletének 3. § (4) bekezdése szerint egy legalább ötéves gyakorlati képzés. Mindkét követelmény kapcsán mentesség adható, így elméletileg speciális jogi képzés teljesítése nélkül is adható engedély. Ezenkívül a polgári perrendtartás 2. § (4) bekezdése alapján ügyvédi etikai és eljárás-technikai tanfolyam látogatása is szükségeltetik. Külföldi ügyvédi képességet bizonyító igazolással rendelkezők számára a külföldi diploma az elméleti mellet a gyakorlati képzést is magában foglalja. A jelöltnek egy alkalmassági vizsga keretében kell a svéd jogrendszerrel elegendő ismeretet bizonyítania. A vizsga a Svéd Ügyvédi Egylet és a Stockholmi Egyetem Jogi Karának közös szervezésében kerül lebonyolításra. A vizsga kizárólag írásbeli. és egyes kérdések alól felmentés adható. Az alkalmassági vizsga sikeres teljesítése érdekében az ügyvédi hivatás gyakorlásához. személyi jellegű

követelményeknek is meg kell felelnie a jelöltnek, úgy mint a becsületesség és a jellegbeli alkalmasság.

4. Ügyvédek Németországban

Németország 16 szövetséges államból áll, amelyek között a jogéletben vannak bizonyos eltérések, azonban az alapokat tekintve egyformák a szabályozások. Az újonnan csatlakozott - a korábbi NDK-hoz csatlakozó - tagállamok néhány más hivatáshoz hasonlóan, az ügyvédek tekintetében még nincsenek a nyugati részhez hasonló szinten⁴⁷. Ez a különbség azonban az egyesülést követően egyre kisebb lesz.

A német ügyvédi rendtartás⁴⁸ 1. §-a kimondja, hogy az ügyvéd a jogszolgáltatás független szerve. Szabad foglalkozást gyakorol (2. §) és minden jogi ügyben hivatott független tanácsadó és képviselő (3. §)⁴⁹.

Specializáció és csoportmunka jegyében gondolkodnak a német ügyvédek is, mert csak így látnak esélyt arra, hogy a külföldi konkurenciával szemben a szolgáltatási piacon bebiztosítsák a már meglévő részesedésüket.

Az Európában és az egész világon is jellemző fejlődés bizonyos, az ügyvédekkel szemben támasztott tulajdonságok szükségessége felé mutat, mely a nemzetközi forgalomban nélkülözhetetlen. Ilyenek az idegen nyelvek magas szintű ismerete, szellemi mozgékonyság, nyitottság a világ felé, és természetesen az egyes külföldi, európa- és a nemzetközi jog ismerete - a hazai jog mellett.

4.1. Jogászképzés - kritikai észrevételek

Az uralkodó nézet szerint⁵⁰ az előzőekben vázolt tulajdonságok a német ügyvédek esetén nem biztos, hogy feltétlenül fennállnak. A jogászképzést, de főleg annak módját és hasznát, sok kritika éri, melyek szerint az nem képes kompetens és versenyképes ügyvédeket képezni, akik az európai és világviszonylatban értett kihívásoknak megfelelnek. Az egyetemi képzés ideje alatt illetve a gyakorlati időszakban az európai jogi és nemzetközi magánjogi ismeretek elsajátítására nincsen elég készítés.

⁴⁷ European Commission: Guide to legal aid and advice in the European Economic Area - Appendix 1, Germany, 64. oldal.

⁴⁸ Bundesrechtsanwaltsordnung - BRAO.

⁴⁹ A Német Szövetségi Köztársaság ügyvédi rendtartása - az Igazságügyi Minisztérium fordítása alapján.

⁵⁰ Ezt a nézetet képviseli pl.: Basedow, Wassermann, Stobbe, Schalast vagy Schnorr.

Ehhez jön még az a tény, hogy a német jogászképzés a bírói hivatásról alkotott kép kialakításában letér a realitás útjáról. A német képzési rendszer a bíráskodást részesíti előnybe a jogi tanácsadást végző gyakorlattal szemben és nem "egyenjogászokat", hanem "jogi" jogászokat képez ki, melyek érvényesülése már mindegyik jogi területen fikcióvá vált. Ebből következően a német jogász olyan területeken tevékenykedik, melyek a képzése során csak másodlagos szerepet kaptak, vagy egyáltalán ismeretlenek voltak. A retorika, mint az egyes esetekkel szoros kapcsolatban álló jogi módszertan a német jogászképzés keretei között háttérbe szorul, néhány szomszédos ország gyakorlatával szemben⁵¹. Ezt a tendenciát csak erősíti az a tény, hogy a vizsgák szinte kizárólag írásban történnek, és így a jogászi hivatás sine qua nonja az érvelés, vitakészség, meggyőzőképesség nem érvényesül a vizsgák teljesítésekor.

4.2. Alkalmassági vizsga külföldieknek⁵²

Németországban ügyvédi tevékenységet gyakorolni kívánó külföldiek annak érdekében, hogy a német ügyfeleket kellő szakértelemmel tudják segíteni, alkalmassági vizsgát kell tenniük. Erre a diplomák kölcsönös elismeréséről szóló 89/48/EGK irányelv alapján megalkotott alkalmassági vizsgáról szóló törvény és rendelet⁵³ teremti meg a jogalapot.

4.2.1. A szabályozás célja

A Német Szövetségi Köztársaságban a diplomák kölcsönös elismeréséről szóló irányelv a jogszolgáltatásban tevékeny hivatások számára 1990. július 6-án hatályosult törvénnyel átvételre került. Ennek az első cikkelye tartalmazza az ügyvédkedés engedélyezéséhez szükséges alkalmassági vizsgáról szóló törvényt, amely az alkalmassági vizsgáról szóló törvény elnevezést kapta. Ez utóbbi szabályozza

⁵¹ Thomas Schnorr: Einzelanwälte und kleine Anwaltsfirmen im internationalen Rechtsverkehr in Anwaltsblatt 3/1994, 98-104. oldal.

⁵² Martin Henssler: Der europäische Rechtsanwalt in Anwaltsblatt 7/1996, 357-360. oldal.

⁵³ A német terminológia szerint Eignungsprüfungsgesetz és Eignungsprüfungsverordnung, röviden EigPrüfG és EigPrüfVO.

általában véve a vizsgatémák kérdéseit, a vizsgakövetelményeket és a vizsgaeredmény szabályait, míg az eljárás-technikai részletkérdéseket az 1990. december 18-i alkalmassági vizsgáról szóló rendelet rögzíti, amely a törvény 10 §-ban elhelyezett felhatalmazása alapján jött létre.

A törvényhozó fent leírt döntése azzal magyarázható, hogy a német jogrendszerhez egyik EU-tagállam szabályozása sem áll olyan közel, hogy minőségi jogsegély nyújtása egy másik jogrendszer ismereteivel elégséges lenne. Éppen ezért az igazság után kutató közönség védelme érdekében, így a hivatalos indoklás, biztosítani kell hogy a külföldön kiképzett jogász ismerete kiterjedjen a hatályos német jogra, úgy a joggyakorlatra, mint az szakirodalomra is. Ez a védelem és a kívánt minőségi szolgáltatás csak akkor lehet elérhető, ha a külföldiek képzettsége megfelel annak a szintnek, amit a "hazaiaktól" is megkövetelnek. A felkészítési tanfolyam által kínált lehetőség, mely nem vizsga letételével zárul, nem nyújt megfelelő megoldást. A nélkülözhetetlen jogi ismeretek objektív ellenőrzése csak alkalmassági vizsgák révén biztosítható. A választott módszerek egyben csökkentik annak veszélyét, hogy egy külföldi jogász hiányzó jogismeretei okán hiányos jogsegélyt nyújt. A sikeresen letett alkalmassági vizsga a német ügyvédi rendtartás 4 § szerint az ügyvédkedés engedélyezését jelenti, amely egyenértékű a bírói hivatás engedélyezésével.

4.2.2. A diplomák elismerése

Az alkalmassági vizsga előtt tisztázni kell a külföldi diplomák elismerésének kérdését (1 § EigPrüfG). A kérelmezőnek egy olyan diplomával kell rendelkeznie, amely egy olyan foglalkozás gyakorlását teszi lehetővé, amely a kérdéses tagállamban az ügyvédkedésnek megfelel. Ebben a kérdésben a diploma "külföldisége" az irányadó és nem a kérelmezőé. Ezzel az említett irányelv azoknak a jelölteknek akik Németországban az első vagy második államvizsgán megbuktak, az ügyvédkedéshez vezető utat jelenti. Ők ugyanis pl. Spanyolországban négy éven belül a jogi főiskola elvégzésével elnyerhetik az ottani ügyvédi hivatás gyakorlását, és így az alkalmassági vizsga letételével mégiscsak ügyvédi tevékenységet végezhetnek Németországban.

A törvény 1 § (2) bekezdése a diploma kifejezés alatt nem a Németországban általában vett jelentést kell érteni, tehát nemcsak egy egyetemen szerzett cím, hanem minden egyéb vizsgabizonyítvány és alkalmassági igazolás ide sorolható. A diploma fogalma egy rugalmas gyűjtőfogalom, mivel a legtöbb tagállamban az egyetemi képzés mellett általában gyakorlati képzés szükségeltetik az ügyvédkedés engedélyezéséhez. Ez magába foglalja azonban az alkalmassági bizonyítványok egész sorát, melyek csak együtt a diplomával teszik lehetővé az engedély megadását. Jogtudományi tanulmány nem feltétel, csak az a döntő, hogy a kérelmező a saját hazájában 3 évet egy olyan főiskolán elvégezzen, amely lehetővé teszi az ügyvédkedést. A kérdés nehézsége abban áll, hogy ahol az adott főiskolai diploma megszerzése bár lehetővé teszi az ügyvédként való letelepedést, mégis maga a praxis gyakorlása csak egy tapasztalt ügyvéd mellett kezdhető el. Ilyen megoldást képvisel Belgium, Hollandia és Luxemburg. Megoldatlan marad az is, hogy a foglalkozás gyakorlati oldalát nézve teljesen eltérően képzett külföldi jelölteket engednek az alkalmassági vizsgához.

4.2.3. Az alkalmassági vizsga célja

Az EigPrüfG 2. §-a kimondja a törvény vezérlő motívumát és ezzel elhatárolja azt a jogi államvizsgákétól. Az alkalmassági vizsga annak megítélését szolgálja, hogy a kérelmező az adott foglalkozás szakismereteinek birtokában van-e. Szándékosan nem a német végzősöktől megkövetelt alkalmasság felé orientálódik. A második jogi államvizsga a jogi szakismeretek mellett általános jellegű képességeket kér számon a jelöltektől, mint a tényállások gyors megértése, annak jogi nézőpontból való értelmezése, jogi normák alkalmazása az adott esetre, és az eredmény megfelelő módon való megfogalmazása. Ezzel szemben az ügyvédekre vonatkozó alkalmassági vizsgán ezek bizonyítása nem szükséges. Mivel a kérelmező hazájában a hivatás gyakorlásához való teljes jogot már megszerezte, ezeket az általános követelményeket tőle már számon kérték.

Az irányelv céljából és az európai jogi diszkriminációs tilalmakból kifolyólag a vizsgaanyag tartalmi korlátozások sora adódik:

- alapvetően csak olyan ismeretek és képességek képezhetik a vizsga anyagát, amelyeket az "otthoni" engedélyezés során még nem kérdeztek;
- az alkalmassági vizsga nem érheti el a második államvizsga nehézségét és terjedelmét;
- nem tartalmazhat olyan követelményt, amelyet egyébként egy német ügyvédtől megkövetelnek.

Ezek kapcsán is felmerülnek bizonyos problémák. Németországban ugyanis az ügyvédek anélkül folytathatják ügyvédi hivatásukat, hogy magával a foglalkozásukkal kapcsolatos jog tudását tőlük számon kérnék. Ezzel szemben ezt a külföldi ügyvédtől megkövetelik, ami így a külföldiek diszkriminatív megkülönböztetéséhez vezet. Amíg tehát az ügyvédi képzés elhanyagoltsága és a bírói pálya előnyben részesítése jellemző a német jogászképzésre, addig a tárgyaltak a külföldiektől sem követelhető meg. Így ugyanis a német képzés hiánya európai jogi bumeráangként hat.

4.2.4. A vizsga tartalma

A vizsga tartalma a törvényben rögzített cél által került meghatározásra. Csak azt lehet számon kérni, amit a külföldi diploma okán a külföldi valószínűleg nem tud, és ami természetesen az ügyvédi hivatás megfelelő gyakorlásához Németországban elengedhetetlen. Az 5. § számszerűen felsorolja a le nem fedett területeket. Az említett 6 csoportból a tárgyalt törvényhely a polgári jogot határozza meg kötelezőnek, és további kettő témát, melyek közül választani lehet. Ehhez adódik még a kötelezően számon kért hivatási jog. A választhatók nem szabad döntés tárgyai, mert az első választásnak büntetőjogra vagy közjogra kell esnie, míg a második választható csoportból kereskedelmi-, munka-, polgári-, büntető és közjogi témák lehetnek.

A felsorolás azt igazolja, hogy a 2. § vezérgondolatával ellentétben - mely szerint az alkalmassági vizsga elhatárolandó az államvizsgától - jelentős követelményeket támasztanak a kérelmezőkkel szemben. Az ír-, angol és holland szabályozáshoz hasonlóan a német megoldást éppen ezért sok kritika éri. A meglehetősen szélesen meghatározott vizsgaanyag lehetővé teszi a részletekbe menő kérdéseket, amely során

a jogi kategóriákban való gondolkodás képessége és az alapszerkezetek ismerete elegendőnek kell hogy bizonyuljon. A német ügyvédek is egyre több olyan törvénnyel találkoznak, amelyek részletes ismeretét már nem várják el tőlük. Az a képesség azonban, hogy az említett szabályokat szakszerűen kezelje, feltétlenül elvárható. Ennek megfelelően egy teljes körű, minden jogszabályt magában foglaló anyagösszesség számonkérése nem lenne méltányos. Például elkerülhetetlennek tűnik a BGB első három könyvéből származó ismeretek megkövetelésének leszűkítése.

4.2.5. Az engedélyezési eljárás

Az engedélyezésről a négy Németországban felállított vizsgahivatal dönt. A négy helyszín: Stuttgart, München, Düsseldorf és Berlin. Praktikus okokból a vizsgahivatalok közül kettő a két - jogi államvizsgáért felelős - tartományi igazságügyi vizsgahivatal helyén állították fel. A düsseldorfi és a berlini hivatalok több szövetségi tartomány közös vizsgahivatalának funkcióját töltik be, azon tartományokét, amelyekből származó alkalmassági vizsgák leadása a német alkotmány 30. cikkelye alapján hatáskörébe tartozik. Azt a lehetőséget, hogy a hatásköröket a külföldi diplomát kiadó államok alapján osszák fel, még nem aknázták ki, így azt a kérelmező szabadon döntheti el. Az írásos engedélyezési kérelmet az igazoló okiratok hivatalos fordítása kíséretében kell benyújtani.

Az alkalmassági vizsga a Német Szövetségi Köztársaságban illetékmentes. Az engedélyezési eljárásban a kérelmező az 5. § alapján kérelmezheti, hogy az írásos vizsgát a kötelező vagy választható tárgyakból elhagyhatja, mivel a hivatás gyakorlása során már a német jogról alapvető ismereteket szerzett. A feltétel hivatalos és bizonyító erejű okiratok bemutatása.

4.2.6. A vizsga menete

A vizsga során a 6. § (1) bekezdése alapján írásban és szóban kell német nyelven teljesíteni. Az írásos vizsgarész két felügyelet mellett írt dolgozatot foglal magában, az egyik a kötelező polgári jog, a másik a vizsgázó által megválasztott választható

témából. Ezek megírására 5 óra áll a vizsgázók rendelkezésére. A dolgozatok tartalma a 7. § alapján a gyakorlatból származó feladat lehet, úgy, hogy nem lehet figyelembe venni azokat a nehézségeket, amelyek abból származnak, hogy a vizsgázó más jogrendszerből származik. Meggondolandó az a figyelemre méltó tendencia, hogy olyan vizsgakérdéseket adnak megoldásra, amelyeket korábban a második államvizsgán már kérdeztek. Ez a megoldás azonban nem felelne meg az EigPrüfG céljának.

Amennyiben a vizsgázó a két dolgozatával megfelel a követelményeknek, akkor továbbengedik a szóbeli vizsgára (6. § (3)). Ez egy rövid előadásból és egy vizsgaelbeszélgetésből áll (6. § (4)). A szóbeli vizsga anyaga a hivatási jog mellett az a választott téma, amelyből a vizsgázó nem írt írásbeli dolgozatot, vagy adott esetben, a sikertelen dolgozat témája. A 15 perces rövid előadásra kétórás felkészülési idő áll rendelkezésre, amelyet szabadon lehet előadni, egy jegyzet használatának a segítségével. Ezt követi a 45 perc hosszúságú vizsgaelbeszélgetés (7. § (2) bekezdés második mondata). A három fős vizsgabizottság az írásbeli és szóbeli vizsga teljesítménye alapján kialakult benyomása alapján dönt arról, hogy a vizsgázó az ügyvédi hivatás gyakorlásához szükséges ismeretek tudását bebizonyította-e vagy sem. Osztályozásra nem kerül sor. A vizsga kétszer ismételhető meg, ahol a vizsgahivatal egy évig terjedő várakozási időt állapíthat meg.

4.2.7. Az ügyvédkedés engedélyezése

Az eredmény írásos igazolásával a jelölt kérheti ügyvédként való engedélyezését, amennyiben a német ügyvédi rendtartás 7. §-ban felsorolt egyik kizáró okot sem meríti ki. Az engedélyezés a német ügyvédségbe való teljes integrációt jelenti: az EU-ügyvéd a körzetében az ügyvédi kamara tagja lesz a tagsági jogok jogosultjaként. A bíróság előtt megilletik mindazok a jogosultságok, amelyeket a német kollégák is gyakorolhatnak.

4.2.8. Az alkalmassági vizsga a gyakorlat

szempontjából

Az alkalmassági vizsga hatálybalépésével (1991) kiváltott "vizsgázási láz" lecsillapodása után, az utóbbi időkben a kérelmezők számának egyértelmű növekedése állapítható meg. 1995 végéig 75 kérelmező vett részt a vizsgán, amelyek közül 59, vagyis 74,7%, volt az eredményt tekintve sikeres. A kérelmezők diplomája Belgiumból (4), Dániából (2), Franciaországból (8), Görögországból (19), az Egyesült királyságból (15), Olaszországból (4), Hollandiából (11), Spanyolországból (4), Ausztriából (7) és Svédországból (2) származtak. Portugál, ír és finn vizsgázók eddig még nem voltak. A görög diplomák nagy száma azzal magyarázható, hogy a német és a görög polgári jog között közeli rokonság áll fenn. A német ügyvédek azért olyan vonzó a görögök számára, mert náluk nagy az ügyvédek száma. Az alkalmassági vizsgán 9 olyan német állampolgár is részt vett, akiknek francia (2), svéd (1), angol (3), görög (2) és olasz (1) diplomájuk volt. A vizsgaeljárás egyes hivatalokra történő megoszlása kiegyenlítettnek mondható: München 16 (11 sikeres), Stuttgart 25 (17), Düsseldorf 25 (21) és Berlin 13 (10). A legtöbb kérvényező a kötelező polgári jog mellett második írásbeli témának a kereskedelmi jogot választja, míg a szóbeli vizsgán a büntetőjog számít a legkedveltebb jogágnak. A közjog ebből következőleg elhanyagolt témának számít. A vizsgázók nagy része a vizsgára való felkészülés érdekében a német ügyvédi egyesület (Deutscher Anwaltverein) szervezésében előkészítő tanfolyamokon vett részt. E tanfolyamra járók közül majdnem 90%-os volt a sikeresség.

Csak 1997-ben 22 német állampolgár próbálkozott ezzel a vizsgával: 7 angol, 6 francia, 3 spanyol, 2 görög illetve holland és 1 olasz illetve svéd diploma birtokában⁵⁴ A résztvevők száma tehát évről-évre növekszik.

⁵⁴ Andreas Klein: Eignungsprüfung nach der EG-Hochschuldiplomrichtlinie in Anwaltsblatt 10/1997, 557. oldal.

4.3. Kisebb ügyvédi irodák és egyedülálló ügyvédek - empirikus vizsgálat⁵⁵

Nem vitás, hogy a nagyobb ügyvédi irodák, vagy egyéb szerveződési formák számára a nemzetköziesedés elkerülhetetlen folyamat. A kérdés azonban, hogy az egyedülálló vagy kisebb ügyvédi irodákban működő ügyvédek számára ez ugyanolyan szükségszerűséget jelent vagy sem. Ez a kérdés megválaszolása számunkra főleg azért fontos, mert Magyarországon az ügyvédek nagy része az utóbbi kategóriába tartozik. Budapesten kívül szinte kizárólag ilyen tevékenységi formák képzelhetők el.

Ezt a problémát megválaszolandó egy ügyvédek között lefolytatott vizsgálat eredményére kell figyelmünket irányítani. A fent említett okokból ez a felmérés számunkra nagyon tanulságos, mert olyan alanyokat érint melyek az előbbieket szerint hazánkban is a jellemző működési formát képviselik. Ehhez kapcsolódik, hogy egy EU-tagállamról van szó - amely már a kezdetektől kezdve tag volt -, így tapasztalataink csatlakozásunk előtt számunkra nélkülözhetetlen.

A szóban forgó empirikus vizsgálat során szűrőpróbaszerűen kiválasztott 50 Brémából és Niedersachsen-ből származó ügyvédnek tették fel kérdéseket, aziránt érdeklődve, hogy milyen gyakran vállaltak külföldi jellegű ügyeket és milyen tapasztalatokkal lettek gazdagabbak. Az eredmény a következő volt:

- 31 ügyvéd elismerte, hogy még soha sem foglalkozott nemzetközi jellegű esettel (ebből 15 szívesen vállalna külföldi ügyeket, 13 alapvetően elzárkózik ezektől az ügyektől, 2 az ügy különlegességétől teszi függővé döntését, 1 pedig nem nyilatkozott ez ügyben),
- 7 ügyvédnek egy vagy kettő nemzetközi jellegű ügygel volt dolga egész eddigi tevékenykedése során (e kevés szám ellenére is sok rossz tapasztalat született⁵⁶)

⁵⁵ Thomas Schnorr: Einzelanwälte und kleine Anwaltsfirmen im internationalen Rechtsverkehr in Anwaltsblatt 3/1994, 98-104. oldal.

⁵⁶ Ilyen rossz tapasztalatra példa a következő eset. Egy "kölcsönügyben" egy német ügyvédnő spanyol kollégáját kívánta az eredményesség növelése érdekében ügyébe bekapcsolni. A spanyol ügyvéd egy spanyol nyelvű meghatalmazási formulát küldött vissza azzal a kéréssel, hogy aláírásával azt német kollégája küldje vissza. Az ügyvédnő az aláírt formulát a megküldés után újra kézhez kapta, mivel az ilyen jellegű meghatalmazás Spanyolországban közjegyzői hitelesítést igényel. Ebből kifolyólag a hiányt pótolva azt újra megküldte spanyol kollégájának. Sajnos még ez sem volt elég, mert szükség volt a tartományi bíróság elnökének hitelesítésére a hitelesítésben eljáró és így felelős közjegyző engedélye ügyében. Ezt is teljesítette a német ügyvédnő. Ezt

- *12 ügyvéd évente legalább kettő nemzetközi jellegű ügygel dolgozott.*

A megkérdezett 50 ügyvéd közül 27 egyedülálló ügyvéd, 23 pedig olyan ügyvédi irodában dolgozik, ahol kevesebb, mint 5 partner állt össze.

Az a 15, akik készen lennének nemzetközi jellegű ügyek vállalására, véleményüket a következőkre alapozták:

- *hajlandó lenne időt és erőfeszítést nem sajnálva magát egy új jogterületen naprakésszé tenni,*
- *pénzügyi szükségszerűségből nem engedheti meg magának, hogy ügyfelet utasítson vissza,*
- *kész lenne arra, hogy nemzetközi vagy európajog terén feltett bonyolult kérdéseket boncolgasson, amennyiben ezt megfelelően honorálják,*
- *arra a különleges képességre való lehetőség okán, hogy minden jogterületen szaktudással bírjon, szívesen vállalná a kihívást.*

Ezzel szemben az a 13 ügyvéd, akik nem vállalnák külföldi ügyfelek ügyeit, ezt a következőkkel indokolják:

- *esetleges kommunikációs problémák,*
- *hiányzó tudás a külföldi jogrendszer ismeretében,*
- *sikeres eredmény kilátásának hiánya potenciális igényeknek külföldön való érvényesítésében,*
- *más szakmai beállítottság,*
- *aránytalanul sok munkaráfordítás.*

A tárgyalta nemzetközi ügyek alapvetően a következő jogterületeket érintik: általános polgári jog 4, közlekedési baleset 3, családjog 2 és munkajog 1.

Az egyes esetekben érintett "külföldi" ügyfelek magánemberek és kisebb vállalatok, cégek, akik többé-kevésbé akaratlanul keverednek határokat is átszelő jogi problémákba (közlekedési balesetek, válások, utazások, stb.). Ez már csak azért is így van, mert a nagyobb cégek már eleve nagyobb ügyvédi közösségeket keresnek fel ügyeik megoldására. Ez utóbbiakkal szemben ugyanis nagyobb a bizalom a szükséges szaktudás ismerete tekintetében.

Mindegyik megkérdezettnek van esetszerűen kapcsolata külföldi ügyvédekkel. Folyamatosan fennálló viszony egy bizonyos ügyvédhez vagy ügyvédek csoportjához azonban már kevésbé jellemző. A megkérdezettek közül csupán egy ismerte el, hogy van ilyen jellegű viszonya (kooperációs szerződése van portugál kollégákkal). Pontosan ennek az általában vett hiánya okozza, azt, ami a kérdésekből kiderült: a feltételek hiánya, és éppen ezért az a tény, hogy minden egyes "külföldi" ügynél kapcsolatokat és infrastruktúrát kell kiépíteni, ahhoz vezet, hogy nem érdemes ilyen jellegű ügyeket elvállalni.

A kommunikációs zavarok egyik oka az ügyvédi költségek elszámolásának problematikája. A megkérdezettek többsége negatív élményekről számolt be ez ügyben⁵⁷. A külföldi díjazási rendszernek a nem ismerete tehát ahhoz vezet, hogy a díjazás - ha máshogy nem időlegesen - elmarad, ami természetesen újra csak riasztólag hat egy esetleges újabb ilyen ügy elvállalásának eldöntésekor. Ebben a kérdésben tehát szintén a nagyobb ügyvédi csoportosulások kerülnek ki győztesként, hiszen ők már kiterjedt külföldi kollegiális viszonyt építhettek ki, és így ilyen vagy ehhez hasonló problémák náluk nem fordulnak elő, vagy legalábbis ritkábban.

A külföldi ügyvédek, mint ellenfelek már kedvezőbb fényben kerülnek bemutatásra. A megkérdezett alanyok szinte kivétel nélkül úgy nyilatkoztak, hogy a viszony ellenfeleikkel "barátságosnak" nevezhető, egyikük különösen az amerikai kollégákkal való jó viszonyt emelte ki. Ezt a kedvező hozzáállást azonban másként kell értelmeznünk: valószínűleg jó a viszony külföldi kollégákkal, ha a fent említett okokból

⁵⁷ Egyikük arról szólt, hogy míg Svájcban és Ausztriában a teljesített órák után számolják az ügyvédi díjat (Zeitgebühr), addig Németországban azt a perértéktől teszik függővé.

gyakorlatilag kevés kontaktus áll fenn velük, ami természetesen csak kevesebb ütközést okozhat.

A német ügyvédek nagy része azért nem vállal külföldi ügyeket, mert az alkalmazásra kerülő jogrendszer nem mindig adott. Ennek megállapítása némely esetekben - mint a közlekedési baleseteknél, az elkövetési hely elve alapján - könnyen megállapítható, egyébként azonban nagyobb szakértelmet igényel. Ha az nem okozna problémát, akkor is nehézségekbe ütközik az eljáró ügyvéd, mert ha külföldi jog kerül alkalmazásra, általában nincsen német nyelvű kommentár az idegen jogról, így a német jogász a saját jogrendszerének szellemét "idézi meg" a jogszabályokra, azok értelmezésekor. Ez a helyzet ahhoz vezet, hogy a német bírák és ügyvédek leginkább ignorálják a külföldi jogot, és a hazai jog kerül alkalmazásra. A külföldi esetek megoldásakor így a hazai jogérzet dominál. Az, hogy ez nem a legkedvezőbb megoldás, nem igazán igényel magyarázatot.

Egyes kivételektől eltekintve a külföldi hivatalnokokkal való viszony is pozitív kicsengést kap. A kritikák leginkább a hosszabb feldolgozási időt említik, ami talán az egész világon létező probléma.

A kényszer jellegű végrehajtás terén rosszak a tapasztalatok: az esetek túlnyomó többsége eredménytelenül végződött. Leginkább annak okán, hogy az érintett államokban nincsen lejelentkezési kötelezettség a lakóhely kiválasztása után, és így az adós felkutatása komoly nehézségekbe ütközik.

A német ügyvédek külföldi ügyekkel való találkozásakor segítségért legtöbbször a következő intézményekhez fordultak:

- Német Alkalmazottak Szakszervezete,*
- nagykövetségek és konzulátusok,*
- ügyvédi kamarák és egyesületek,*
- kihelyezett hivatalok,*
- International Transport Federation,*
- HUK-Szövetség,*
- Max Planck Intézet.*

A praxis idején a megkérdezettek nagy részénél az EK-jog harmonizációja (9), az európai bírósági illetékességről és végrehajtásról szóló 1968-as egyezmény (10), ENSZ Adásvételi jog (10), vagy más nemzetközi szerződések (6) nem játszottak komoly szerepet. Mindamellet 4 megkérdezett tevékenységében legalább egyszer a hágai kiskorúak védelméről szóló egyezmény relevánsnak mutatkozott. Egy megkérdezett a EK-szerződésről illetve az EK irányelveiről azt nyilatkozta, hogy egyre fontosabbá válnak. Ugyanakkor azt is hozzátette, hogy a jogharmonizáció munkáját inkább nehezebbé tette, mivel az EK-jog egyes bíróságoknál nem ismert és gyakran nem kerül alkalmazásra⁵⁸.

Összegezve az eddig leírtakat a következő megállapításokat lehet tenni. Kisebb ügyvédi irodák illetve egyedülálló ügyvédek csak esetszerűen érintkeznek nemzetközi ügyekkel. Nehézségek leginkább azért lépnek fel, mert ezen ügyvédek számára jogi forgalom jellege és jellemzői külföldön nem ismertek. Ebből kifolyólag ezek megoldásához, minden egyes ügynél új infrastruktúrát kell felépíteniük. Az ügyvédek legtöbbször felhívják ügyfeleik figyelmét a sok nehézségre, ami ahhoz vezet, hogy azok rábeszélve érzik magukat az igényük érvényesítésének feladására. Akik azonban kitartóbbak, inkább nagyobb ügyvédi irodákhoz fordulnak, ahol már megtalálják a számításaikat.

Számunkra sem jelentéktelen a fent tárgyalt vizsgálat eredménye. Már korábban említettem, hogy a megkérdezett alanyi kör a Magyarországra általában jellemző ügyvédkedési formát képviseli. Így a külföldi ügyek vállalására való hajlam arra utal, hogy ez nálunk sem valószínű, hogy nagyobb lesz. Ez azt jelenti, hogy a magyar ügyvédek nagy része marad eddigi tevékenységi körénél, és valószínűleg csak kevesen kívánnak majd határon túlról származó ügyeket vállalni. A másik jelentés számunkra az, hogy külföldről is kevés ügyvéd kíván majd Magyarországon tevékenykedni, várhatóan hasonló megfontolásból. Ez utóbbi magatartás felveti annak felülvizsgálatát, hogy a külföldiek Magyarországon történő jogi tevékenységének kivételi listára helyezése szükséges és továbbra is fenntartásra érdemes.

⁵⁸ Egy német bíróság (Oldenburgi Tartományi Bíróság) az európai jog érvényesülését elutasította, annak ellenére, hogy azt alkalmazni kellett volna.

4.4. Régiók közötti együttműködési formák

A szövetségi Bíróság 1989. szeptember 18-án született végzése alapvető változást hozott azzal, hogy először nyilvánította megengedett ügyvédi szerveződéssé a nagyobb területeket átölelő társasági formát. Ez a döntés a 90-es évekre egy egyesülési- és alapítási "lázat" hozott magával. Főleg az új szövetségi tartományok mutatkoztak erős "expanzív" szándékkal, amely új irodák nyitásával illetve már meglévők egyesülésében realizálódott⁵⁹.

Az egyes ügyvédek régióon túli tevékenységének csak akkor van értelme, ha meggyőző érvek szólnak amellett, hogy az ügyvéd saját kamarai székhelyén túl is irodával képviseltesse magát. Ezt akkor is meg kell vizsgálni, ha a jelentős számú egyesülés illetve kihelyezett irodák alapítása azt a látszatot kelti, hogy mindenképpen szükségszerű folyamatról van szó. Ennek tisztázására a következő pontokat kell megvizsgálnunk:

1. Nagyobb megbízatások: A régióközi tevékenység leginkább akkor válik szükségessé, ha az ügyvédekhez nagyobb "kaliberű" megbízatással fordulnak. Meghatározott igényes feladatkörök a megkövetelt határidőn belül egyéni ügyvédek révén már nem megoldható, hanem több és/vagy szakosodott ügyvéd összefogása szükséges. Míg komoly erőfeszítéseket igénylő esetek vállalásánál a kisebb kamaráknál az egyébként ellátott ügykörök is veszélybe kerülhetnek, addig a régióközi társaságok elegendő kapacitással rendelkeznek ahhoz, hogy ezeket az ügyeket tevékenységeik közé integrálják. Természetesen az említett feladatoknak az adott helyen működő azon kamarák is megfelelnek, amelyek több, szakosodott ügyvédet foglalkoztatnak. A nagyobb területre kiterjedő kamarák azonban könnyebben helytállnak a velük szemben állított követelmények teljesítésében, például az ügyfelekkel való viszony tekintetében.

2. Mennyiség = Minőség ?: Minden kamarának a már meglévő ügyfélkör mellett nehéz a minőségi szintnek megfelelni, meg ha az saját maga által került meghatározásra. A viszony az ügyfelekkel a tőlük származó bizalomtól függ, amely több tényezőtől áll össze: fellépés, megbízhatóság, a kamara prezentációja és a tagok kisugárzása. Ennek

⁵⁹ Vorbrugg/Salzmann: Überregionale Kooperationen in Anwaltsblatt 3/96, 129. oldal.

kapcsán a nagyobb és kiterjedtebb ügyvédi kamarák természetesen jobban tudnak érvényesülni: ilyen értelemben, legalábbis az ügyfelek szerint, a nagyság, mint mennyiségi tényező a minőség garanciája.

3. Külföld: Amennyiben egy német kamara segítőtársa kíván lenni külföldi kamaráknak vagy egy külföldi vállalkozás - annak székhelyén dolgozó - ügyvédjének, akkor szintén a régióközi, tehát kiterjedtebb forma kerül előtérbe. Ebből kifolyólag a német kamarák külföldön is jelen szeretnének lenni.

4. "Synergie-effekt": Egyike a leginkább emlegetett érveknek, amelyek a régióköziiség pártján állnak: a synergie effektus. "Two plus two must equal five" mottóval egy a gazdasági életben használatos jelenséggel van dolgunk. Röviden annyit jelent: a részek összekapcsolása nem azoknak a számtani összegével, hanem annál többel egyenlő⁶⁰. Természetesen maga az alapítása egy ilyen jellegű társaságnak még nem okozza az említett hatást, sokkal inkább akkor érezhető annak hatása, ha a benne tevékenykedők bizonyos specializáción mennek keresztül legalább az alapítással egyidőben. Ez a specializáció teszi lehetővé, hogy arról a székhelyről, ahol egy bizonyos jogág terén nincsenek elmélyített jogi ismeretek, egy másik székhelyhez lehet fordulni, ahol már elegendő tapasztalattal rendelkeznek. Itt is érvényes az a szabály, hogy a kapacitáson sok múlik, de ez több iroda alapításával könnyebben felépíthető, mint egy helyszínről kiindulva.

5. Marketing: A nagyobb specializálódási lehetőség és a több szakértői munkatárs jelenléte kapcsán az egyes jogterületeken való prezentálás publikálásokról illetve szemináriumok tartása révén jóval könnyebb. Itt is nagyobb kiterjedés válik előnyösebbé, hiszen a jó és hatékony marketing több kapcsolatot és így nagyobb jelenlétet igényel.

6. Hivatástól független verseny: A régióköziiség szükségességét erősíti, hogy az ügyvédkedés mellett olyan hivatások, mint a hatékonyságot ellenőrző, adótanácsadói társaságok illetve vállalkozások tanácsadásával foglalkozó cégek szintén a szolgáltatói piacon küzdenek egy jobb pozícióért. Így ezek az ügyvédség számára komoly konkurenciát jelentenek.

⁶⁰ Egyszerű példaként említhető: ha egy munkás egyedül X munkát végez egy másik pedig Y-t, akkor ha együtt dolgoznak a munka összehangoltsága, praktikusabb megvalósítása stb. miatt nem csak X+Y munkát, hanem ennél többet végeznek el.

A fentiek értelmezése után keletkező eredmény egy elkerülhetetlen folyamat állomása: az ügyvédkedésre is jellemző az általában jellemző trend, miszerint az egyre nagyobb csoportosulások és a specializálódás jegyében lehet csak versenyképes az ember. A tevékenységi formák egyre növekvő kiterjedése elkerülhetetlenné teszi azok nemzetközivé válását.

Mindezek figyelembe vételével a lehetséges formációk széles skálája alakult ki, melyek közül a döntés komoly feladat, hiszen nagy különbségek mutatkoznak az egyes megoldások között. A döntést leginkább befolyásoló tényező az adózással kapcsolatos előnyök vagy hátrányok mérlegelése. Ennek jegyében kívánom a Németországban rendelkezésre álló régiókat összekapcsoló tevékenységi formákat bemutatni, elkerülve azt, hogy az egyik vagy másik megoldást előnyben részesítsem. Az alább következő felsorolás nem teljes, de minden bizonnyal a főbb típusokat magába foglalja.

4.4.1. Ad hoc jellegű együttműködés

A régióközi együttműködés legbetyakoroltabb formája a külföldi ügyek feldolgozásakor. Ennek kapcsán a kooperáció egy szervezetlen formájára kell gondolnunk, ahol bár van bizonyos összehangoltság, viszont egy lefektetett jogi megalapozottság hiányzik. Ide tartoznak különösen a képviseleti szabályok megbeszélése, illetve ügyfelek továbbirányítása más ügyvédhez, ahhoz, aki rendelkezik a szükséges szakismeretekkel. Ehhez sorolandó még az az eset, amikor egy ügyvéd az ügyének megoldásához bevonja kollégáját, annak egyes jogterületeken való jártassága miatt. Az együttműködés ezen formája azonban általában nem éri el azt a szintet, amely miatt egyfajta közös hivatásgyakorlásról beszélhetnénk.

4.4.2. Irodaközösség

A hagyományosan legelterjedtebb kooperációs forma az irodaközösség. A munka egyszerűsítését és a fix-költségek csökkentését szolgálja, illetve lehetővé teszi a nagyobb térbeli kihasználtságot, könyvtárak és számítógépek közös használatát,

munkaerők közös igénybevételét. Ez a forma tulajdonképpen a polgári jog belső társasági formája. Természetesen hiányzik egy közös iroda, így ez a forma csak eltérő szemléleteket és hozzáállás tükrözésére alkalmas. Ilyen formában dolgozik az ún. M5-csoport, amely angol ügyvédi kamarák együttműködését jelenti, akik magukat a nagy jelentőséggel bíró és egész Angliát kettészelő autópályáról nevezték el. E csoport célja, hogy függetlenségüket és ügyfélkörüket megtarthassák⁶¹. További szempont információkhoz jutás lehetőségének javítása, munkatársak effektívebb kiképzése, a nagy fővárosi kamarákkal szemben a versenyben maradás, és végül, de nem utolsósorban minél nagyobb területen való publikálás. Ebben a formában a tagok az ügyeket bizonyos önállósággal dolgozzák fel, kifelé azonban mint egység jelennek meg. Ez abban is mutatkozik, hogy nincsen megbízatásoknak a közösség által történő közös átvétele, és a javadalmazás sem kerül a "közösbe". Ezért fontos elem, hogy az ügyvédeknek nincsen egységes nyomtatványa vagy pecsétje. Ha mégis ilyen egységes tevékenykedésre kerül sor a külvilág felé, akkor általában, mint "látszattársaság" kerülnek definiálásra, és így a tagok egyetemleges felelősségével jár. Az általunk tárgyalt lazább kapcsolódás esetében azonban ilyen felelősségi formával nem kell számolni.

4.4.3. Európai Érdekegyesülés (Europäische Wirtschaftlichen Interessenvereinigung)

1989. július 1-je óta nyitva áll a lehetőség ügyvédek közötti együttműködésre az Európai Érdekegyesülés keretében. Az EÉE egy 1985. július 25-én létrehozott EGK rendelet által megalkotott szupranacionális társasági forma, amely legalább két vállalkozás vagy szabadfoglalkozás összekapcsolásával jön létre, utóbbiak székhelye azonban eltérő közösségi tagállamban kell hogy legyen. Döntő jelentőségű, hogy az ügyvédi EÉE nem folytathat jogi tanácsadást és nem lehet profitorientált, sokkal inkább arra kell szorítkoznia, hogy tagjait segítse, azok gazdasági tevékenységét megkönnyítse vagy továbbfejlessze (3. Cikk 1. bekezdés EÉE-rendelet). Az EÉE nem

⁶¹ Ez a szerveződés a londoni kamarák részesedése nélkül jött létre.

lehet ügyféli viszonyban közvetlenül szerződő fél, ez a közvetlen kapcsolat az ügyfél és az EÉE egyes tagjai között állhat csak fenn. Lehetséges tevékenységi köröknek azok a korábbi irodaközösségben működő polgári jogi kooperációk tárgyalásánál említettek irányadóak: közös továbbképzés, ügyfél-szemináriumok, közös adat. és információs bank, határokon átívelő nagy projektek lebonyolítása, kooperáció az egyes szakterületeken, úgy mint ügyfelek továbbirányítása a "szövetséges" szakemberekhez. Az együttműködés elősegíti az olyan ügyek megoldását, amelyek több jogrendszer is érintenek.

Eleinte az EÉE rendelet 4 §. 4. bekezdés 1 mondatának az a) pontjára utalva az volt az elfogadott vélemény, hogy az ügyvédek csak mint természetes személyek lehetnek az EÉE tagjai, de mint már egy létező társaság a tagság elnyerésére nem jogosultak. Az említett törvényhely a más nyelvekre fordított változatok figyelembe vételével ("Entité Juridique", "Legal Bodies") úgy értelmezendő, hogy alapvetően a gazdasági forgalom minden alanya, amely a jogi életben önálló egységként lép fel, az EÉE tagja lehet. Mindezek értelmében mára már elfogadottá vált, hogy egy társaság is elnyerheti az EÉE-ben való részvétel jogát.

4.4.4. Polgári jogi társaság (BGB-Gesellschaft)

A szövetségi bíróság az irodalomban és a joggyakorlatban lefolytatott előzetes viták után az 1989. szeptember 18-án hozott végzésében először mondta ki nyomatékosan, hogy több települést is felölelő ügyvédi társaságokkal szemben alapvetően nem lehet kifogást emelni. Ez természetesen arra az esetkörre értendő, ha egy "igazi" társaság, és nem egy kirendeltség megnyitásáról van szó, amely utóbbi alapítása a német ügyvédi rendtartás széleskörű módosítása után is tilos marad. Ennek megfelelően az említett jogszabály 58a §. (2) bekezdésével egy olyan rendelkezés került megfogalmazásra, amely a több kamara közötti együttműködést ügyvédek között most már törvényes alapon teszi lehetővé.

4.4.5. Partnertársaságok

A polgári jogi társaság a gyenge alapokon nyugvó szerkezete és a szükséges szerződéses alapítási formája miatt, illetve a hiányzó jogképesség okán, mint a modern szolgáltatási formákra alkalmatlan szerveződés él a köztudatban. Ennek pótlására a törvényhozó az 1995. július 1-jén hatályba lépett partnertársaságokról szóló törvénnyel⁶² a közösségi hivatásgyakorlás modern alternatíváját adta a szabad foglalkozásúak képviselőinek a kezébe, akik számára továbbra is elzárta a Kkt-hez és a Bt-hez vezető utat. Az említett jogi forma alatti tevékenység csak a partnertársaságokról szóló törvény 1 § (2) bekezdésében felsorolt szabad foglalkozásúak képviselőinek lehetséges. Az a tólat, hogy "partner" vagy "partnerségi" az 1997. június 20-i határidő lejártával már csak az említett törvény értelmében használható.(11 § (2) bekezdés partnertársaságokról szóló tv.). Annak ellenére, hogy a törvény 1 §-nak (4) bekezdése ki is mondja, hogy erre a formára alapvetően a polgári jogi társaság szabályai irányadóak, mégis nagyjában-egészében a Kkt. szerkezeti és technikai szabályai kerülnek alkalmazásra.

4.4.6. Ügyvédi Kft.

Egészen a közelmúltig az irodalomban azt az álláspontot képviselték, hogy a Kft. jogi formája az ügyvédi tevékenység közös kifejtéséhez nem állhat rendelkezésre. A 90-es években azonban az ügyvédi kft. iránti követelések egyre nagyobb erővel jelentkeztek. Ezt a folyamatot követte a joggyakorlat is. Miután a szövetségi bíróság az 1993. november 25-i döntésében egy fogorvosi kft-t, mint megengedett formát definiált, a bajor legfelsőbb tartomány bíróság az 1994. november 24-i végzésével leszögezte, hogy az ügyvédek összekapcsolódásai közös tevékenységkifejtés céljából már kft. formájában is lehetséges. Ez a döntés azonban amellet, hogy sokak helyeslésére talált, ellenkező véleményeket is felszínre hozott az irodalomban⁶³.

⁶² Partnergesellschaftsgesetz - PartGG.

⁶³ Georg Vorbrugg/Stephan Salzmann: Überregionale Anwaltskooperationen in Anwaltsblatt 3/1996, 129-140. oldal.

4.5. Szakügyvédek az egyes jogágakban

Az ügyvédekkel szemben állított követelmények kapcsán úttörő jelentőségű a berlini EGH 1990. január 5-én hozott végzése. Az említett bíróság nem kevesebbet mondott ki, mint hogy az egyenlő elbánás elvének teljes mértékben megfelel - a német "alaptörvény" 3. Cikkely (1) bekezdésének értelmében - , büntetőjogi szakügyvédség általában vett engedélyezése. Ez azt is jelenti, hogy adott esetben egy ügyvédi kamara nem rendelkezik már mérlegelési jogkörrel annak elbírálásában, hogy egy büntetőjogi szakügyvédség engedélyezhető-e. Az említett mérlegelés sokkal inkább arra korlátozódik, hogy felállítsák azokat a feltételeket, amelyek teljesítése révén a kamara tagjai felvehetik a "szakügyvédség" kifejezést.

A tárgyalt döntés szelleme és értelme az európajog terén is alkalmazható. Az európajog egy igazoltan önálló jogág, legalábbis annak okán, hogy az elsődleges joganyag illetve a másodlagos joganyagból a rendelvek közvetlen hatállyal bírnak a tagállamokban⁶⁴.

Magától értetődik, hogy e joganyag ismeretéhez, amely szükségszerűen növekszik és egyre bonyolultabbá válik, egy olyan különleges tudás szükségeltetik, amely az európai jogszolgáltatás piacán érvényesülni tud. Itt kerülhet megfogalmazásra európajogi szakügyvédség engedélyezésének igénye, amely abból fakad, hogy az ügyfél jogi problémája sikeres megoldása érdekében a specialistát keresi fel.

Az elnevezések ilyenformán - törvényi jogalap nélküli - rendezése azonban nem felelt meg a tisztességes verseny szellemének. Így a BGH az 1990. május 14-én hozott végzésével hatályon kívül helyezte a fent említett végzést. Az indoklás szerint a tárgyalt engedélyezési eljárás sértené a egyenlő esélyek elvét, mivel a kezdő és kisebb ügyvédi formák ellen hatna, és újra csak a nagy ügyvédi irodák hasznára válna. Mivel az ismertetett okokból a szakügyvéd, mint elnevezés az ügyvédi hivatáskép létre nagy hatással van, az engedélyezés és annak módja is törvényi szabályozást igényel.

Az utóbbi döntés mellett és ellen is jelentős érvek szólnak. A viták megoldása nélkül ideiglenes megoldások születtek, mint például az európajog területén a jogi

⁶⁴ Az elsődleges joganyag és a rendeletek közvetlen hatályosulása mellett természetesen az egyéb formák is - bizonyos feltételek teljesítése mellett - hatályosulhatnak, ami az európajog önállóságához szintén nagyban hozzájárul.

tanácsadás lehetősége, amely természetesen nem egyenlő az európai jogi szakügyvéd elnevezéssel. Ennek a kérdésnek a megoldása kapcsán került előtérbe a német ügyvédek 90-es években a belső piacon betöltött szerepének problematikája: az egyes ügyvéd jelentős jogi megfontolásokból nem tehetett semmit önmagától a kiegészítő követelmények tekintetében, melyek a szakügyvédi elnevezés elnyeréséhez szükségesek, az ügyvédi kamarák pedig a szövetségi ügyvédi kamarához hasonlóan nem akartak kezdő lépéseket tenni, illetve a legmagasabb bírói gyakorlat az ilyen akarattól eltérítendő a kamarákat törvényi talajra kényszerítették vissza⁶⁵.

4.6. Jogsegély

A jogsegély bemutatása fontos feladat, mivel a határt átlépő ügyvédi tevékenység nagy része ilyen tevékenységet érint. Míg a bíróság előtti pereskedés komolyabb követelményeket támaszt - főleg, ha az külföldön történik -, addig a jogsegély nyújtására inkább alkalmasabb a külföldi ügyvéd.

Ezek fényében kell a jogsegélyt az egyes eljárások tekintetében, a különböző tartományok megoldásai alapján tárgyalni. Természetesen az sem hagyható figyelmen kívül, hogy egyáltalán milyen jogterületeken lehet jogsegélyhez jutni Németországban.

⁶⁵ Andreas Kappus: Juristen für den Binnenmarkt - Der Fachanwalt für Europarecht in Anwaltsblatt 2/1991, 68-70. oldal.

4.6.1. Jogsegély peres ügyekhez

A 16 "Land" közül 13-ban jogi tanácsért bizonyos a magánpraxisban dolgozó ügyvédekhez lehet fordulni. Ezen ügyvédek kilétéről a helyi kerületi bíróságnál lehet érdeklődni, ahol ezeknek a névsora fellelhető. E 13 tartományban az említett szolgáltatásokért az ügyvéd 20 márkát kérhet, de ez az összeg esetenként hullámzó. A tartományi kormánynak 35 márka befizetésével az finanszírozza a tárgyalott jogi szolgáltatást. Mióta a tanácsadás már nem csak szoros értelemben vett tanácssal ellátást, hanem gyakorlati segítséget is jelent, a díjak változóak: az ügyfél képviselőjében írt levél 90 márka, illetve 110 márka, ha ezzel a vita a bírói utat elkerülve oldódott meg. A díjazás tehát független a ráfordított időtől, ezért a megbízás előtt érdemes rákérdezni a várható költségekre. A fennmaradó 3 tartomány - Berlin, Bremen és Hamburg, mint "városállam" - az adott tartomány által alapított képviselői fizetett jogi személyzete nyújt ingyenes jogsegélyt. A fentebb említett forma természetesen itt is megtalálható az ingyenes mellett.

A tanácsadás nem foglalja magában a bíróság előtti pereskedésre való felkészülést. E szolgáltatás polgári, büntető és közjogi ügyekben jellemző, de előfordul társadalombiztosítási és adójogi esetekben is. Külföldi jog terén jogsegély csak akkor adható, ha az valamilyen kapcsolatban áll Németországgal, és a tanácsadás nem foglal magában perelőkészítési tevékenységet.

A tartományi és szövetségi kormány irodái felhatalmazással bírnak arra, hogy alapvető jogi tanácsokat adjanak, ahol tevékenységi köreikkel kapcsolatban kérdések merülnek fel.

4.6.2. Jogsegély nemperes eljárásoknál

Nemperes eljárásokkal kapcsolatban jogi segítséget a közjegyzők nyújtanak. Ez utóbbiaknak hagyományosan három típusa alakult ki Németországban, melyek különböző területeken tevékenykednek:

- 1, A "csak-közjegyző", aki egyéb jogi tevékenységet nem lát el. Bayern, Rheinland-Pfalz , Hamburg, Saarland és a volt NDK egykori tagállamaiban, illetve részben Nordrhein-Westphalen és Baden-Württemberg tartományokban létezik ez a típus.*
 - 2, Az "ügyvéd-közjegyző", aki amellet, hogy a szokásos ügyvédi tevékenységeket folytatja, közjegyző is egyben. Tevékenységi területe: Berlin, Bremen, Hessen, Niedersachsen, Nordrhein-Westphalen és Schleswig-Holstein.*
 - 3, Baden-Württemberg tartományban a közjegyzői hivatás gyakorlása tisztségviselők által történik. Baden területén ez teljes - még bírót is magában foglaló - szakképzéssel rendelkező jogászokat jelent, Württembergben pedig ez kevésbé széleskörű jogi szaktudással bíró tisztségviselőket jelent.*
- Kivételes módon Stuttgart városában mindhárom közjegyzői típus működik.*

4.6.3. Jogi képviselet a bíróság előtt

A legalsó bírósági szint kivételével mind polgári, mind büntető perekben a jogi képviselet vagy védelem kötelező. Ha azonban az ellenfél jogi képviselettel rendelkezik - még ha az nem is kötelező -, akkor még a járásbíróság előtt is alkalmazható kirendelt ügyvéd. Az eljáró ügyvédnek a helyi kamarai tagsággal kell rendelkeznie, illetve azzal az engedéllyel, hogy az adott bíróság előtt eljárni illetékes. Ha ugyanis az ügy egy másik bíróság elé kerül, vagy fellebbezésre kerül sor, akkor más ügyvéd megbízása szükséges. Ez a formáció esetén költségként kerül meghatározásra a bíróság költsége - ami elég magas -, szakértők és tanúk költsége, illetve az ügyvéd díjazásához való hozzájárulás. Mivel a kirendelt ügyvédek fizetését a tartomány kasszájából állják, ezért az gyakran jóval a szabad piaci érték alatt van.

4.6.4. Perköltségek

Pernyertesség esetén a nyertes oldalon álló ügyvéd a költségeit a vesztestől követelheti. Ha a pert az adott ügyfél elvesztette az ügyvédi költséget a tartományi pénztár állja. Ha az a fél a nyertes, akit nem támogattak, azzal szemben, aki támogatásban részesült, akkor a győztes fél az államtól nem követelheti a költségek fedezését, de megpróbálhatja azt a vesztestől behajtani. Ha azonban ez utóbbi nem tud fizetni a költség a nyertesén marad.

Ha azáltal, hogy a bírósághoz kell valakinek fordulni, és ügyvéd nélkül a családja vagy az ő életszínvonala alapvetően veszélybe kerülne, akkor az részben vagy egészben fedezésre kerül. A rendelkezésre álló havi bevétel alapján:

- 850 márka a felső határ egyedülélő ügyfélnek, ameddig még támogatásra számíthat*
- 1300 márka egy eltartott hozzátartozóval élő ügyfélnek, mely 275 márkával emelkedik minden további hozzátartozó esetén.*

Ezek a támogatások természetesen polgári jogi ügyekben csak azokra az esetekre érvényesek, amikor az érvényesíteni kívánt igény nagy valószínűség szerint a bíróság által elfogadható, illetve a körülményekből adódóan az ügyfél szempontjából érdemes az ügyet bírói útra terelni⁶⁶.

5. A jövő ügyvédje

Az ügyvéd feladata - általános értelemben -, hogy segítse a hozzá fordulót (ügyfél) jogai érvényesítésében és kötelezettségei teljesítésében. Képviseli ügyfelét bíróságok és

⁶⁶ European Commission: Guide to legal aid and advice in the European Economic Area - Germany, 64-68. oldal.

*más hatóságok előtt, tanácsokat és tájékoztatást ad, szerződéseket vagy egyéb okiratokat készít*⁶⁷.

Az ügyvédkedés, mint jogászai tevékenység egyik szelete koronként más megítélés alá esett. Bár egy független és (állami) befolyásoktól mentes hivatásról van szó - vagy legalábbis ez az alapkövetelmény -, a körülmények és környezet hatása mindig fontos szerepet töltött be. Szemben a másik két klasszikus jogászai hivatással - a bírakkal és ügyészekkel - az ügyvédekre vonatkozó szabályozást a Magyar Köztársaság Alkotmányában nem találunk. Ez így helyes, hiszen - mint ahogy már megállapítottam - az ügyvéd független jogászai hivatás, így a bírákhoz illetve ügyészekhez hasonló szabályozás nem férhet össze a jogállamisággal és nem is indokolt.

*Az ügyvéd alatt általában a bíróság előtt megjelenő az adott perben meghatalmazott jogászt értik. Ennek oka az lehet, hogy az ügyfelek legtöbbször csak akkor fordulnak ügyvédhez, ha a konfliktus már csak peres úton oldható meg. A jövőben azonban e tradicionális tevékenység mellett más vizekre is át kell evezniük*⁶⁸.

*Az ügyvédség a többi szabadfoglalkozáshoz hasonlóan csak egy szabad társadalomban, demokratikus államiság léte mellett képzelhető el. Totális rendszereknél ugyanis nem léteznek szabad foglalkozások. Ez utóbbiak hagyományosan felelősség-hordozóknak számítanak, hiszen az ő segítségükkel épül ki az állam és a polgárok között nélkülözhetetlen kapcsolat. A polgár rajtuk keresztül számíthat szakmai segítségre az egészségügy, a jogkérdések, a vállalkozások és az adózás terén. Ezek a foglalkozások egyben az adott ország kulturális megítélését is befolyásolhatják*⁶⁹.

Az ügyvédek manapság már nem "csak" jogászok. Ezen hivatás hagyományos nézőpont szerint vett értelme már a múlté: egy konkrét határokkal körülírt pontosan definiált tevékenységgör már az ügyvédek tekintetében nem tartható. Egy ügyvéd ma már tanácsadó gazdasági, személyi és piacstratégiai kérdésekben, politikus, lobbista, biztosítási ügynök, adótanácsadó és üzletember, hogy csak néhányat említsünk a sok lehetőség közül.

⁶⁷ Petrik: Az ön ügyvédje, 551. oldal.

⁶⁸ Jürgen Gündisch: Der Anwalt in Binnenmarkt in Anwaltsblatt 8+9/1992, 343. oldal.

⁶⁹ Hellmut Hausmann: Gesamtdeutsche und Europäische Perspektiven für die Freien Berufe in Anwaltsblatt 12/1990, 603. oldal.

Újabb tevékenységi területek megnyílása szükségesnek látszik - látva az ügyvédek egyre növekvő számát -, hogy egyáltalán életben maradhassanak⁷⁰. E tevékenység nemzetköziesedésének exponenciális növekedése látható, ami a tagállamok területén egy már ismert tevékenység egyre gyakoribbá válását, a leendő tagállamok - így Magyarország - számára pedig egy új lehetőség megjelenését jelenti.

Egy európai belső piac megvalósítása - amely a személyek, áruk, szolgáltatások és a tőke szabad, korlátok nélküli rendszerére épül - a határokat átlépő jogtanácsadás egyre fokozódó szükségéhez vezet. Ennek kapcsán az ügyvédekre az a feladat hárul, hogy az egyes vállalkozások számára - amelyek egyre újabb és újabb területeken kívánnak tevékenykedni - mind európai jogi mind külföldi jogi kérdésekben szaktanácsadással megfeleljen. A kis- és középvállalkozások - amelyek nem képesek saját szakértői stábot fenntartani - kénytelenek lesznek egész Európára kiterjedő információs- és tanácsadási rendszert létrehozni illetve továbbfejleszteni. Az ügyvédség ennek kapcsán teljesen új kihívásokkal találja szembe magát. A számos EU-jogszabály illetve az új EU-normarendszer az eltérő biztonsági és környezetvédelmi követelmények terén csak néhány példa ezekre a kihívásokra.

Az európai ügyvéd csak akkor tudja azokat a tevékenységeket ellátni, amelyeket számára kigondoltak, ha a képviselési jogát nemcsak otthon, hanem "EU-külföldön" is gyakorolni tudja. Ebben az összefüggésben a külföldi bíróságok előtti felperesi képesség csak alárendelt szerepet játszik, hiszen a társügyvéd bekapcsolásával működő "best-friends-System" működőképesnek bizonyul. Az előtérbe sokkal inkább a határokon átívelő jogi tanácsadás kerül, ahol fennáll az a veszély számára, hogy a nagy hatékonyságvizsgáló- illetve tanácsadó cégekkel szemben az európai ügyvédség háttérbe szorul. Ez előbbieket ugyanis már ma rendelkeznek közösségi jogi kapcsolatok és joint venture formációk olyan nemzetközi hálózatával, amelyekkel a nemzetközi jogi tanácsadás piacán részt vehetnek⁷¹.

A konkurenciával való verseny felvételéhez mostantól kezdve már nemcsak nemzetközi jogtanácsadással kell a kihívásoknak megfelelni, hanem multi- vagy transznacionális társaságok egyesülés révén történő létrehozása vagy partnerek segítségével fióktelepek

⁷⁰ Ez a tendencia úgy külföldön, mint nálunk jellemző, és felveti a minőségi képzés és működés romlásának a lehetőségét.

⁷¹ Henssler/Nerlich: Anwaltliche Tätigkeit in Europa, 9-11. oldal.

egy másik EU-tagállamban a megoldás. Ezen folyamat útjába a jogegységesítés hiányán kívül az eltérő képzési- és engedélyezési feltételek is köveket gördetnek. Tulajdonképpen az EU minden tagállama az ügyvédi hivatás gyakorlását hosszas és gyakran többlépcsős képzéshez és bizonyos alkalmassági bizonyítvány megszerzéséhez köti⁷².

Az ügyvédség - nemzeti - szakmai egyesületei sokáig nem akartak megfelelni ezeknek a kihívásoknak, és sokkal inkább arra koncentráltak, hogy a szomszéd államok szakembereit a belföldi jogtanácsadás piacától távol tartsák. A nemzeti egyletekbe való bejutást külföldiek számára szigorú belépési feltételek állításával gyakorlatilag lehetetlenné tették. A különböző EK-irányelvek és -rendeletek illetve az Európai Bíróság ezekre támaszkodó döntései mégis változást hoztak a határokon túlra terjedő szolgáltatási piacokat tekintve. Az átmeneti jellegű külföldön történő ügyvédi tevékenység célzottan támogatást élvez. Természetesen a határon túl tevékenykedő ügyvédnek a szolgáltatás alkalmával be kell tartania a fogadó állam adott foglalkozási körre vonatkozó jogát⁷³.

Egy "egyesített" Európában, ahol a gazdasági és jogi tényállások nem ütköznek többé nemzeti határokhba, már nemzetközileg gondolkodó és tevékenykedő jogász kerestetik. Az összes európai államban jellemző az a helyzet, hogy a jogászok, mint európai ügyvédek erre a feladatra nincsenek megfelelő módon felkészítve. Az európai integrációs folyamat során csak marginálisan módosított képzési rendszerek sajnos nem egy nemzetközi kategóriába sorolandó foglalkozásként kezelik az ügyvédséget. A nemzeti jogot "elnyomó" európai jog ismerete nem elegendő, ha a kihívásoknak az ügyvéd meg akar felelni, akkor szükséges bizonyos szintű bátorság és készség a határt átlépő, ún. "cross-border practicing" tevékenység folytatásához⁷⁴.

Az egyes tagállamok ügyvédekre vonatkozó joganyagának jelentős különbözőzése okán a jogszerű hivatásgyakorlás a fogadó állam területén nem mindig egyszerű feladat. A külföldön tevékenykedő ügyvéd számos nehéz akadályba ütközik, amelyek nagy része még ma sem megoldott. Éppen ezért az adott ügyvéd döntése azzal kapcsolatban, hogy milyen formában kíván külföldön tevékenykedni komoly megfontolási igényel.

⁷² Martin Henssler: Der europäische Rechtsanwalt in Anwaltsblatt 7/1996, 353. oldal.

⁷³ Henssler/Nerlich: uo.

⁷⁴ Martin Henssler: Der europäische Rechtsanwalt in Anwaltsblatt 7/1996, 353-354. oldal.

Egy 1990-ben kiadott tanulmány az ezredfordulóig a következő jövőt jósolta az ügyvédségnek:

- az ügyvédek száma eléri az egy milliót, ami a mai viszonyokhoz képest 30 %-os növekedést jelent;*
- azoknak az ügyvédi csoportosulásoknak a száma, amelyek a jogi hivatást dominálni fogják 20 és 50 között lesz, a közép nagyságúak pedig jelentős specializáción mennek keresztül;*
- a legnagyobb ügyvédi cégek 3000 vagy még ennél is több ügyvédet alkalmaznak;*
- kezdő ügyvédeknek egyre nehezebb lesz társsá válni, és azok is, akiknek ez sikerül, egyre hosszabb várakozási időre számíthatnak;*
- egyre jellemzőbbé fog válni nem-ügyvédek részvétele az egyes ügyvédi társaságokban⁷⁵.*

A felvázolt kép meglehetősen riasztólag hat, de ha a magyar viszonyokat nézzük, korántsem irreális. A mai oktatási rendszerben - anyagi megfontolásból - a mennyiségen van a hangsúly, és sajnos nem a minőségen. Egyre több képzési helyen egyre nagyobb évfolyamokat indítanak, amely az említett számokat - legalábbis tendenciáját tekintve - igazolni látszik.

⁷⁵ Michael Abels: Anwaltschaft im Jahre 2001 in Anwaltsblatt 6/1990, 282. oldal - a cikk Thomas F. Gibbons által írt tanulmány Michael Abels ügyvéd német nyelvű fordítása.

6. A csatlakozás előtt

A 2., 3. és 4. fejezetben elmondottak alapján elképzelésünk lehet az ügyvédek Európában - pontosabban az Európai Unióban - folytatott tevékenységéről. A nemzetköziesedés már az EK integrációs folyamata előtt megindult bizonyos nemzetközi ügyvédi szervezetekkel, azonban az ügyvédkedés, mint szolgáltatás tágabb és szabadabb értelemben vett áramlásáról csak az 50-es években megindult folyamattól beszélhetünk.

Az Európai Közösség felségterülete az a térség, ahol konkrét jogszabályokkal - a már említett elsődleges és másodlagos joganyag révén - az ügyvédi tevékenység számára megnyíltak a határok. Az előző fejezetekben bemutatott irányelvek és az egyes tagállamok arra épülő szabályozásai nagyban hozzájárultak az európai ügyvéd eszményképének kialakulásához. Ezek - tehát az európai- és nemzeti szintű jogalkotás - határozták meg tulajdonképpen az ügyvédek jogainak és kötelességeinek rendszerét, amelyekből az is kiderül, hogy egy közösségi ügyvéd számára milyen lehetőségek vannak mind belföldön, mind pedig külföldön tevékenysége gyakorlása során.

A bevezetésben vázolt magyar helyzet - legalábbis az ügyvédek szabályozása tekintetében - némiképp jelzi Magyarországnak az EK-csatlakozáshoz való viszonyát. Annak megítélése, hogy ez a hozzáállás mennyiben indokolt eldönthető úgy, hogy egy tagállam - jelen esetben Németország - részletesebb bemutatásával összehasonlító elemzést végzünk. Megvizsgáljuk egy ilyen téren sok tapasztalattal rendelkező tagállamban az ügyvédek jogállásának alakulását, és hogy ez milyen mértékben irányadó Magyarország számára.

Ezen elemzést a német jogászképzés kritikus szemmel való bemutatása képezte, és annak a kérdésnek a feltevése, hogy az egyes belföldi ügyvédek külföldi tevékenysége illetve külföldi ügyvédek Németországban történő ténykedése mennyire jellemző és mennyiben lehetséges. Végül a szakügyvédség és a jogsegély elemzésével teljesebb képet kaphattunk a német ügyvédkedésről. Ez alapján kapott eredményt összehasonlítva a magyar viszonyokkal a következőket állapíthatjuk meg:

- *A német jogászképzést sok kritika éri, de mivel Németország már hosszú ideje az európai integráció részét képezi - legalábbis az uniós követelményeket tekintve - a magyar képzés előtt jár. Nem hagyható azonban említés nélkül az, hogy bár Magyarország még nem tagállam, a jogászképzés terén a közösségi szabályozás irányában előrelépések figyelhetők meg. A nemzetközi magánjog oktatása mellett az európai jog tanítása először szemináriumok keretében, majd kollokvium - esetleg szigorlat - formájában mára már az oktatási anyag részét képezi. Egyre több egyetemi oktató egyre tágabb európai jogi ismerettel a folyamat minőségi fejlődéséhez járul hozzá. Tudva azt, hogy a csatlakozásra legjobb esetben is még 4-5 évet várunk kell, még van időnk ezen a területen a továbbhaladásra, ami az eddigi irány tartását feltételezi.*
- *Az ismétlést elkerülendő a kisebb ügyvédi irodák és egyéni ügyvédek megkérdezésének eredményével kapcsolatban csak annyit hangsúlyoznék, hogy e vizsgálat, mivel a Magyarországra jellemző ügyvédkedési formát célozta meg, felhasználható a magyar helyzet jövőjét tekintve. Nem kell ezek alapján azt várunk, hogy a csatlakozással a magyar ügyvédek külföldi esetek megoldását választják majd munkájuk fő profiljának. Egyes nagyobb ügyvédi társaságok pedig már eddig is foglalkoztak ilyen jellegű tevékenységgel. Mindezek tehát a magyar ügyvédekre vonatkoznak, abban a vonatkozásban, hogy mennyiben kívánnak majd külföldön ügyvédkedni. (E jelenség fordítottját e fejezet második felében részletesebben szeretném bemutatni.)*
- *A szakügyvédség Németországban már az európai jog területén is létezik. Az intézmény vitatottsága az egyenlőtlen esélyek kialakulásának veszélye miatt alakulhatott ki, megerősítve azt, hogy a diszkrimináció tilalma az Európai Közösség egyik feltétlen érvényesülést kívánó szabálya. Magyarországon is létezik ez az intézmény némi különbséggel: az elnevezés nálunk a szakjogász kifejezés, például külkereskedelmi, társasági, stb., területeken.*

- A jogsegély intézménye a korábban leírtak tükrében a német helyzet bemutatását szolgálja, amely azért fontos része a dolgozatnak, mert az a szolgáltatás, amelyet egy külföldi ügyvéd is leginkább el tud látni. A magyar viszonyokhoz képest az a legfőbb különbség, hogy - Németország föderáció révén - az egyes államok különböző megoldásokat képviselnek, még ha alapjaikban egyformák is.

Ezen mondvacsínált összehasonlítás után kiderül hogy a csatlakozás kapcsán nem kell arra számítanunk, hogy magyar ügyvédek nagy számban külföld felé vinnék az irányt és a határon túl - de még a Közösségen belül - ügyvédkedni kívánnának. A fordított esetben is azt gondolnánk: nem valószínű, hogy külföldi állampolgárságú ügyvédek képesek lennének magyar kollégáikat kiszorítani szolgáltatásaik tekintetében. Ennek megvizsgálásához a mai viszonyokra jellemző folyamatokat kell feltárnunk.

Az egész világon a nagy "multik" egyre nagyobb hálózata jellemző, amely maga után vonja az azokhoz kapcsolódó jogi képviselet elterjedését. Magyarország számára a csatlakozás azt is jelenteni fogja, hogy az eddig is kedvelt beruházási terület iránti érdeklődés fokozódik.

A külföldi befolyás olyan formában lesz majd jelen, ami egyes cégek képviseletében már ma is létezik. Külföldről az olcsó munkaerő, alacsonyabb költségek stb. okán egyre több cég kíván majd a Közösségben kínált lehetőségeivel élni. Külföldi cég Magyarországon létesített leányvállalata számára az anyacéghez hasonlóan jogi képviseletre lesz szükség. Az anyacég azonban a származó állam területén már megállapodási viszonyban van természetesen ottani ügyvédekkel. Számára tehát már létezik egyfajta bizalmi kapcsolat hazai jogászai révén, amit külföldön is fenntartani kíván. Ennek megfelelően a cég központja valószínűleg ezen az ügyvédi irodán keresztül építi ki külföldi jogi kapcsolatait. Az így alkalmazott hazai ügyvédek nyilvánvalóan alárendelt helyzetbe kerülnek, a külföldi érdekeltségű cég befolyása révén. Emellett kell szólni arról, hogy az alkalmazni kívánt ügyvédek kiválasztása során nem biztos, hogy érvényesül a szabad piacon a verseny szelleme.

Mindezek összefüggésében az a feltevés, hogy érdemes-e fenntartani a jogi szolgáltatások "örökös kivételi listára" helyezését, igenlő választ kap. A fentebb vázolt

reális veszélyre ugyanis reagálni kell. Ennek realizálódása volt a Társulási Megállapodás XII/c. Melléklet 3. pontja, melyet mindezek bemutatása után helyeselni kell.

Ezek a jelenségek azonban nem jelentik azt, hogy az ügyvédek jövőképeként felvázolt jellemzők a magyar ügyvédekre ne vonatkoznának. Természetesen nálunk is érvényesül a specializáció szükségessége, a személyforgalom nemzetközivé válása révén az ügyvédi szolgáltatások határokat átszelő terjedése illetve az egyre növekvő ügyvédi csoportosulások.

*A külföldi példáknak és a magyar viszonyokra is jellemző fejlődési irányoknak megfelelően az európai ügyvéd - mint a magyar ügyvéd jövőképe -kialakulásában a következő jelenségek kerülnek reflektorfénybe: **Specializáció, Nemzetköziesedés, ügyvédi Egyesülések.***

Felhasznált irodalom

1. Abels, Michael: Anwaltschaft im Jahre 2001

(Anwaltsblatt 6/1990, 282-285. oldal)

2. European Commission: Appendix 1 - Germany

(Office for official publications of the European Communities, 1996, Brüssel, Luxemburg)

3. Fahidi Gergely: Önszabályozó prókátorok - Megújuló ügyvédszabályok

(HVG 1997. július 19., 91-92. oldal)

4. Fekete Olga: Az ügyvédségről - Határok nélkül, Az Európai Unió

ügyvédeknek tagállamközi tevékenységéről

(Szakdolgozat, Pécs, 1997)

**5. Forstmoser, Peter/Schluep, Walter: Einführung in die Rechtswissenschaft -
Band I.: Einführung in das Recht**

(Verlag Stämpfli + Cie AG, Bern, 1992)

**6. ifj. Gátos György: Néhány gondolat az Európai Közösségek Tanácsának a
szolgáltatásokért való felelősség tárgyában készülő irányelvről**

(Európa Jogi Tájékoztató, Budapest, 1994/1, 25-27- oldal)

7. **Gerey Ágoston: Az európai közösségi jogi hatása a kollíziós jogra a szolgáltatások szabad forgalma területén** (Radicati di Brozolo, Luca G. cikkének fordítása)
(Magyar Jog, , 253-256. oldal)
8. **Gil-Robles, José-Maria: 1998. március 5-én Brüsszelben tartott beszéd**
(Anwaltsblatt 4/1998, 204-205. oldal)
9. **Grüningen, Michael: Die deutsche Rechtsanwaltssoziätat als Mitglied einer EWIV**
(Anwaltsblatt 5/1990, 228-234. oldal)
10. **Gündisch, Jürgen: Der Anwalt im Binnenmarkt**
(Anwaltsblatt 8+9/1992, 342-347. oldal)
11. **Hargitai Árpádné: Magyar-EK Társulási Szerződés (Európai Megállapodás) és a Csatlakozásra való felkészülés**
(Európa Zsebkönyv - Az Európai Unió és Magyarország, Budapest, 1995)
12. **Hausmann, Hellmut: Gesamtdeutsche und Europäische Perspektiven für die Freien Berufe**
(Anwaltsblatt 12/1990, 603-605. oldal)
13. **Hellwig, Hans-Jürgen: Niederlassungsrichtlinie**
(Anwaltsblatt 10/1997, 556-557. oldal)
14. **Henssler, Martin: Der europäische Rechtsanwalt - Möglichkeiten der Niederlassung als integrierter Rechtsanwalt in Europa**
(Anwaltsblatt 7/1996, 353-365. oldal)

- 15.Henssler, Martin/Nerlich, Jörg: Anwaltliche Tätigkeit in Europa**
(Deutscher Anwalt Verlag, Bonn, 1994)
- 16.Hilf/Patche: Der Vertrag von Amsterdam**
(NJW 1998/11, 712. oldal)
- 17.Igazságügyi Minisztérium: Egyes országok külföldi ügyvédekre vonatkozó szabályai**
(Igazságügyi Minisztérium belső anyaga, 1998)
- 18.Juhász Endre: Társulási szerződésünk az Európai Közösségekkel és azok tagállamaival**
()
- 19.Kappus, Andreas: Juristen für den Binnenmarkt - Der Fachanwalt für Europarecht**
(Anwaltsblatt 2/1991, 68-70. oldal)
- 20.Kecskés László: EK-jog és jogharmonizáció**
(Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1997)
- 21.Kecskés László/Maczonkai Mihály/Szécsényi László: Jogharmonizációs kötelezettségeink és lehetőségeink**
(Európai Tükör - Műhelytanulmányok, Az Integrációs Stratégiai Munkacsoport kiadványa - 2. Munkacsoport, Budapest, 1997)
- 22.Klein, Andreas: Eignungsprüfung nach der EG-Hochschuldiplomrichtlinie**
(Anwaltsblatt 10/1997, 557. oldal)

23.Lang, Helmar: Internationale Organisationen - Die Union Internationale des Avocats

(Anwaltsblatt 12/1990, 610-611. oldal)

24.Petrik Ferenc: Az ön ügyvédje

(Kulturtrade Kiadó, Budapest, 1995)

25.Polzer, Anna-Dorothea: International Bar Association - SGP

(Anwaltsblatt 10/1991, 526. oldal)

26.Puel, Frédéric: Die Freizügigkeit der Rechtsanwälte in Europa

(Anwaltsblatt 1/1998, 31-32. oldal)

27.Rabe, Hans-jürgen: Dienstleistungs- und Niederlassungsfreiheit der Rechtsanwälte in der EG

(Anwaltsblatt 4/1992, 146-151. oldal)

28.Salger, Hans-Christian: Handbuch der europäischen Rechts- und Wirtschaftspraxis

(Verlag für die Rechts- und Anwaltspraxis, Berlin, 1996)

29.Schnorr, Thomas: Einzelfirmen und kleine Anwaltsfirmen im internationalen Rechtsverkehr - Eine empirische Untersuchung

(Anwaltsblatt 3/1994, 98-104. oldal)

30.Sheridan & Cameron: EC Legal Systems - An Introductory Guide

(Butterworths, London-Dublin-Edinburgh-Brussels, 1992)

31.Simons, Thomas: Directory of european lawyers - An index to international law firms in Europe

(IPR Verlag, München, 1993)

32. Steiner, Josephine: Az EGK-Jog - Az Európai Gazdasági Közösség jogrendszere

(Babits Kiadó, Szekszárd, 1990)

33. Vastagh Pál: Igazságszolgáltatási reform - jogvédelmi rendszerünkben

(Magyar Jog 1997/12, 711. oldal)

34. Vorbrugg, Georg/Salzmann, Stephan: Überregionale Anwaltskooperationen

(Anwaltsblatt 3/1996, 129-140. oldal)